Fikir, Sanat ve Edebiyat Dergisi

KAFKAOKUR*

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ · SAYI 33 · YIL 5 · 8 TL

*...ben edebiyattan ibaretim.

ISSN 2148-6824

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

konu:

KAFKAOKUR
Fikir, Sanat ve Edebiyat Dergisi
"...ben edebiyattan ibaretim."
Franz Kafka

Aylık Edebiyat Dergisi | Sayı 33 - 8 TL
kafkaokur.com · kafkadukkan.com · instagram: kafkaokur · twitter/kafkaokurdergi

İmtiyaz Sahibi: Gökhan Demir · **Yayın Yönetmeni:** Gökhan Demir · **Editör:** Merve Özdolap
Sanat Yönetmeni: Rabia Gençer · **Kapak:** Tülay Palaz · **Arka Kapak:** Zülal Öztürk
Düzelti: Fatih Cerrahoğlu · **Yayın Danışmanı:** Baran Güzel

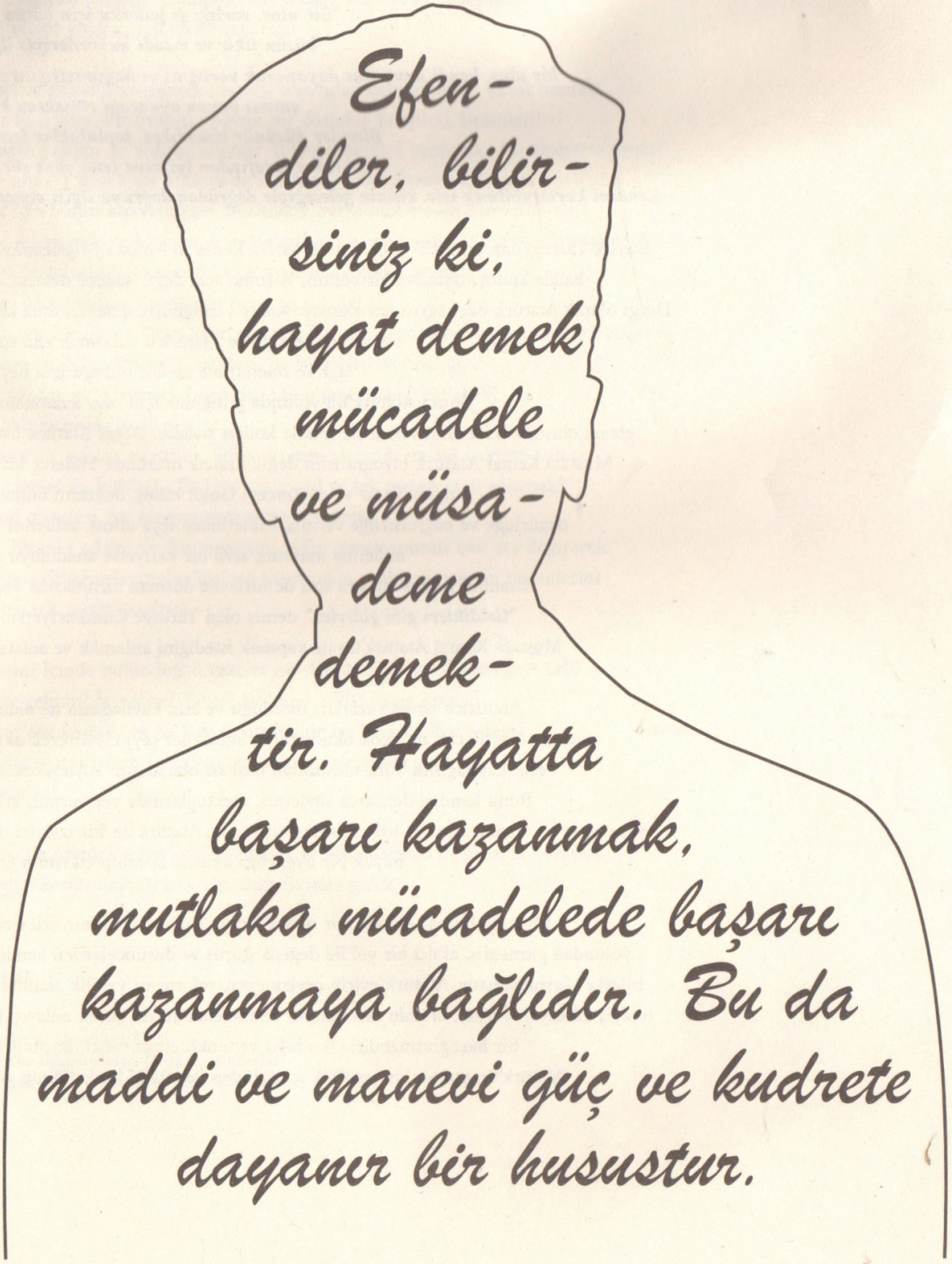
Adres: Firuzağa Mah. Yeni Çarşı Cad. No:39/1 Beyoğlu, İstanbul
İletişim: okurtemsilcisi@kafkaokur.com

ISSN: 2148-6824 **Yayın Türü:** Yerel, Süreli Yayın
Baskı: İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Merkez Mah. Atatürk Cad. Göl Sok. No:1 Yenibosna, Istanbul
Tel: 444 62 18 Matbaa Sertifika No: 12351
Dağıtım: DPP: (212) 622 22 22

İllüstrasyon, Fotoğraf, Kolaj
Tülay Palaz · Yeliz Akın · Timuçin Keleş · Rabia Aydoğan · Fethi Yılmaz · Duygu Topçu
Tayfun Dereli · Aysu Bekar · Erişcan Türk · Zülal Öztürk · Ezgi Karaata

Yazılar
Ataol Behramoğlu, Yaşam Ustası Atatürk · **Deniz Zeyrek,** Çizgilerimdeki Atatürk
Semih Ateş, Bir Devrimin Lideri ve Basın Üzerine · **Nermin Sarıbaş,** Atatürk ve Ülkü
Mustafa Kemal'den Zübeyde Hanım'a Mektup, Milletin Başına Geçiyorum
Cem Tunçer, Mustafa'dan Atatürk'e Giden Yol · **Soner Sert,** Atatürk Filmleri Değerlendirmesi
İpek Atcan, Her Yerde... · **Nermin Sarıbaş,** "Sanatsız Kalan Bir Milletin Hayat Damarlarından Biri Kopmuş Demektir."
Feride Şenol, Atatürk'ün Son Günleri · **Duygu Topçu,** Atatürk Sözü ·
Fethi Yılmaz, Atatürk Sözü · **Rabia Aydoğan,** Atatürk Sözü

©Her hakkı saklıdır
Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonlar elektronik ortamlar da dâhil olmak üzere yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.

Mustafa Kemal Atatürk

"Bir ulus, varlığı ve hukuku için bütün kuvvetiyle,
bütün fikir ve maddi kuvvetleriyle ilgilenmezse,
bir ulus, kendi kuvvetine dayanarak varlığını ve bağımsızlığını sağlamazsa,
şunun bunun oyuncağı olmaktan kurtulamaz.
Bireyler düşünür olmadıkça, topluluklar istenilen yöne,
herkes tarafından iyi veya fena yöne sürüklenebilir.
Kendini kurtarabilmek için kişinin geleceğiyle doğrudan doğruya ilgisi olması gerekir."*

Büyük Taarruz'dan tam 977 gün önce Mustafa Kemal'in Ankara'ya gelişinin ertesi günü halkla konuşmasından bir bölüm. Yoruma açık değil, sadece defalarca okunmalı! Dergi olarak Atatürk özel sayısı hazırlamaya karar verdiğimizde, zamanımız kısıtlı da olsa elimizden geldiğince Atatürk'ü anlatmak için işe koyulduk, ağır ve önemli bir mesele olduğu için heyecanlandık. Sonra Atatürk'ün yolunda gittiğimiz için onu anlatmanın keyifli ve elzem oluşuna ikna olmuş bedenlerimizle kolları sıvadık. Dergi Atatürk özel sayısında Mustafa Kemal Atatürk biyografisini değil, kısacık ömründe binlerce kitap okumuş, onlarca yazar ve düşünceyi tenkit etmiş, önemini bilime, uygarlığa, özgürlüğe ve bağımsızlığa vermiş, milletinden feyz almış, milletini çok sevmiş, milletine inanmış, sivil bir vaziyette anadoluyu uyandırmış, İstanbul Boğaz'ına sıra sıra demirleyen düşman zırhlılarına doğru yönelip ***"Geldikleri gibi giderler,"*** demiş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün ne yapmak istediğini anlamak ve anlatmak istedik.

Atatürk'e hangi yazarları okuduğu ve esin kaynağının ne olduğu yolunda sorular yöneltilecek olsa çok okuduğunu, ancak her şeyi eleştirerek okuduğunu ve esin kaynağının Türk ulusundan başkası olmadığını söyleyecektir kuşkusuz. Bunu kendisi defalarca söylemiş, mektuplarında yer vermiş, arkadaşları ve yazarlarla bu düşüncesini ve hâlini paylaşmıştır. Bu, Atatürk'ün bir izleyici olmadığının, büyük bir uygarlığa akılcılıkla sahip çıkışının göstergesidir.

Mustafa Kemal Atatürk bir olayın veya düşünce akımının izleyicisi olmamış, yolundan gitmemiş, akılcı bir yol ile değişik görüş ve düşüncelerden kendine özgü bir bileşke oluşturmuştur. Atatürk evirip çevirmeyen, reform ve yenilik alanında şikâyet ve inleyiş edebiyatı yerine, olumlu meselelerin özüne ehemmiyet veren anlayışı benimsemiş bir başöğretmendir. Okuduğu ve tenkit ettiği yazar, düşünür ve imamlar Atatürk'ün yoğun bir çeşitlilik içerisinden kendisini beslediğinin göstergesidir.

Namık Kemal, Mehmet Emin Yurdakul, Tevfik Fikret, Ahmet Hilmi, Alphonse Daudet, Georges Fonsegrive, Descartes, Kant, İmam Gazali, İbn-i Sina, İbn-i Rüşd okuduğu ve tenkit ettiği isimlerden bazılarıdır.

Hızlı bir şekilde günümüze gelecek olursak seslendiği halkın birkaç kuşak sonrası çocuklarıyız kuşkusuz, bir uyanışın büyük bir destanın bekçileri. Bekçileri!
Peki buna bağlı yaşıyor ve anlıyor muyuz? Yoksa toplumca bambaşka bir vaziyette miyiz?
Yüzeysel! (-miyiz?) Başka bir Türkiye'de (-miyiz?) Ulus olarak varlığımız ve hukukumuz için bütün kuvvetimizle, fikrimizle, varsa tüm maddi kuvvetimizle, kuvvetimize dayanarak varlığımızı ve bağımsızlığımızı ne kadar sağlıyor ve koruyoruz?
Ben bunların hiçbirinin içini tam dolduramıyorum. Çünkü yüzeyseliz.
Bizi kapatan, kabuğumuzu kırmamızı önleyen şey ne?
Soru değil cevap olmalıyız. Görmüyor muyuz? Hiç mi sorgulamıyoruz? Kabul mü ettik?
Uzaya çıkmamayı, bilimden uzak kalmayı, iyi kitaplar çıkarmamayı, iyi olan her şeyden uzaklaşmayı, çağın dışında olmayı kabul mü ettik?
Çok geç kaldık farkında değil miyiz?
Kötümser değilim; adalet, özgürlük, bilim, üretim alanında vasata yakınız sadece.
Atatürk'ün kurtardığı, kurduğu Türkiye'sinde asıl ve tek mesele onu anlamak!
Bu, toplumun meselesi, bir bireyin veya siyasinin değil.
Atatürk bir düşünce adamı ve düşüncelerini takip etmek sonrası çok şey değişecek.
Atatürk sonrası Cumhuriyetinde düşünce yapısından uzaklaşılmasının nedenlerini herbirimiz tek tek sorgulamalıyız.

Kaç yaşındasın? İçinde bulunduğun vaziyet ne? Öğrenci misin? Öğretmen? Veli?
Bir iş yerinde çalışan? İş adamı? Yazar? Doktor? Polis? Bilim insanı?
Bir kabulleniş söz konusu ve bu kabulleniş hiç de iyi bir kabulleniş değil.
Vaziyetimiz ne olursa olsun kabullenmeyi bırakıp bir şeyler yapalım.
Çok geç olmadan!

Atatürk sayısı ile Atatürk'ü hiç tanımadığınızı ve bilmediğinizi düşünerek buluşun.
1919'da yaptığı konuşmayı özümseyin. Bize fikirler gerek...

Sevgiler.
Gökhan Demir

*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II, 11
Kaynak: Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar, Şerafettin Turan, Türk Tarih Kurumu

Ataol Behramoğlu

YAŞAM USTASI ATATÜRK

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu önderi, büyük asker, büyük devlet adamı Mustafa Kemal Atatürk'ün bu özelliklerinin yan sıra, onun bir insan, birey olarak kişisel özellikleri üzerinde de çokça okudum ve düşündüm.

Kuşkusuz bütün bu özellikler birbirinden ayrılamaz. Hepsi birlikte bütünü oluştururlar. Böyle olmakla beraber bu büyük önderin kişisel özellikleri konusunun beni giderek daha çok ilgilendirip düşündürdüğü ve hemen söyleyeyim ki ona duyduğum hayranlığı daha da çoğaltıp büyüttüğünü belirtmeliyim.

Okuyup öğrenme tutkusu ilgimi en çok çeken özelliği olmuştur.

O hâlde,
ya bağımsızlık
ya ölüm!
İşte gerçek kurtuluş
isteyenlerin parolası
bu olacaktır.
Mustafa Kemal Atatürk

Denebilir ki bunda şaşılacak ne var. Bir önder, bir devlet adamı elbette okuyup öğrenmek zorundadır. Evet ama ben bütün insanlık tarihinde ve kısa sayılabilecek bir yaşam süresince dört binin üzerinde kitap okuyan ve bu kitaplarda altını çizdiği yerler dokuz cilt tutan bir başka devlet adamı, siyasal önder olabileceğini pek sanmıyorum.

Ondaki okuyup öğrenme tutkusunun, ilgi ve sorumluluk alanlarında pratik bilgi edinme gereksiniminin çok ötesinde, ancak düşünürlerde ve sanatçılarda görülebilecek bir varoluş sorunsalıyla, yaşam olgusunun anlamını derinliğine anlama tutkusuyla ilgili olduğunu düşünüyorum.

Tam bu noktada, onun üzerine yazılmış en önemli kitaplardan, belki de en önemlisi olan Prof. Suat Sinanoğlu'nun *Türk Hümanizmi* adlı kitabından bir örnek vermek isterim.

Söylev ve Demeçler'in ikinci cildinin 277 ve 278. sayfalarında yer aldığı belirtilen bu alıntı, 17 Mart 1937 tarihinde bir yabancı ülke dış işleri bakanının Türkiye'yi ziyaretinde konuk bakan onuruna verilen bir yemekte Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı konuşmadan bir bölümdür ve aynen şöyledir:

Tayfun Dereli

"Vaktiyle kitaplar karıştırdım. Hayat hakkında filozofların ne dediklerini anlamak istedim. Bir kısmı her şeyi kara görüyordu. Mademki hiçiz ve sıfıra varacağız, dünyadaki muvakkat ömür esnasında neşe ve saadete yer bulunamaz diyorlardı. Başka kitaplar okudum, bunları daha akıllı adamlar yazmışlardı. Diyorlardı ki mademki sonu nasıl olsa sıfırdır, bari yaşadığımız müddetçe şen ve şatır olalım. Ben kendi karakterim itibariyle ikinci hayat telakkisini tercih ediyorum, fakat şu kayıtlar içinde... Hayatta tam zevk ve saadet ancak gelecek nesillerin şerefi, varlığı, saadeti için çalışmakta bulunabilir."

Bu sözler bir sanatçı veya düşünür topluluğunun buluşmasında o sanatçı yahut düşünürlerden biri tarafından değil, yabancı bir siyaset adamının onuruna verilen bir yemekte bir cumhurbaşkanı tarafından söylenmektedir.

Bir tek bu örnek bile, söz konusu cumhurbaşkanının, bir devlet adamı olmanın çok ötesinde, aydın ve düşünür olarak sahip olduğu farklı özelliklerin etkileyici kanıtıdır.

Mustafa Kemal'in sanata ve sanatçıya duyduğu sevgi ve hayranlığının beni çok etkileyen bir örneğini ise, bir başka önemli kitaptan, 1921'de Ankara'ya gelerek Mustafa Kemal Paşa'yla bir görüşme gerçekleştiren (o sırada 25 yaşındaki) Amerikalı gazeteci Clarence K. Streit'in *Bilinmeyen Türkler* adlı kitabından vereceğim.

Söz konusu kitabın yayınlanma öyküsü ise başlı başına düşündürücü ve hüzün verici bir serüven niteliğinde.

Anadolu'da savaş sürmekteyken Samsun üzerinden Ankara'ya geçerek başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere kurtuluş savaşı önderleriyle görüşmeler yapan, Ocak-Mart 1921 tarihinde tamamlayarak *Bilinmeyen Türkler* (Mustafa Kemal Paşa, Milliyetçi Ankara ve Anadolu'da Gündelik Hayat) adını veren bu gözü pek gazeteci, bizler için ayrıca ve özellikle önemli gözlem, röportaj ve fotoğraflardan oluşan kitabına ne Amerika'da, ne de Fransa ve İngiltere'de yayıncı bulabiliyor...

Bunun nedeni ise, *Bilinmeyen Türkler*'in, o sırada Türkiye Kurtuluş Savaşını bir asiler hareketi, liderini de bu yasal olmayan hareketin başı olarak gören Batı'ya, bu savaşın

haklılığını ve önemini göstermesi, o sırada kırk yaşında bir genç general olan Mustafa Kemal Paşa'dan ise (onu Amerika Kurtuluş savaşının lideri George Washington'a benzeterek) hayranlıkla söz etmesidir. İngilizce olarak sanırım hâlâ yayınlanmamış olan kitap, 1986'da vefat eden yazarın el yazmalarından yapılan Türkçe çevirisiyle, ancak 2011'de Bahçeşehir Üniversitesi yayınları arasında gün ışığına çıkabilmiştir.

Kitabın Mustafa Kemal Paşa'ya ayrılmış VI. Bölümünde, Ankara istasyonunun yakınlarındaki daha önce demir yolu işletme müdürünün ikamet ettiği -şimdi hem yaverleriyle birlikte yaşadığı, hem karargâh olarak kullanılan- küçük evde, görüşmenin yapıldığı oda şöyle betimleniyor:

"Beni kabul ettiği çalışma odası resimler, fotoğraflar, sanat objeleri ve mobilya ile zevkle döşenmişti. İnsanın herhangi bir üst sınıf Batılı evinde rastlamayı bekleyeceği bir oda."

Kitabın 111. sayfasında ise, "Mustafa Kemal'in Oturma Odasındaki Resim"in bir fotoğrafını görüyoruz. Fotoğrafa düşülen dipnotta, C. K. Streit'in fotoğrafın orijinalinin arkasına yazdığı not yer alıyor: *"Namık İsmail Bey'in 'Harman Dövme Sahnesi' -Satın Alan Mustafa Kemal Paşa"*

İkinci İnönü Savaşı sürmekte, savaşın ve ülkenin kaderi belirsizliğini korumakta, böyle bir ortamda savaşın başkomutanının odasının duvarında, büyük bir Türk ressamından kendi parasıyla satın aldığı -Anadolu köylüsünün yaşamından bir sahnenin betimlendiği- ünlü tablo bulunmaktadır.

Sanat ve sanatçı hayranlığının ve böylece kendisinin de sahip olduğu sanatçı duyarlığının başkaca bir örneğine ve yorumuna gerek var mı? Sanmıyorum...

Yüzerken, dans ederken, salıncakta mutlulukla sallanırken -hele o dönemde- başka bir devlet adamı, kurtuluş savaşı önderi fotoğrafı gördünüz mü?

Mustafa Kemal Atatürk Türk aydınlanmasının önderi, büyük bir komutan, büyük bir devlet adamı olmasının yanı sıra, sözcüğün en gerçek anlamıyla bir yaşam ustası, yaşama sevinci ve yaratma duygularıyla dolup taşan, benzerine çok az rastlanabilecek çok ender bir kişiliktir...

Son yıllardaki şiir dinletilerimde, sıklıkla, *"Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var"*ı ona ithaf ederek okuyorum... İşitse, inanıyorum ki severdi:

Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var.
Yaşadın mı büyük yaşayacaksın,
ırmaklara, göğe, bütün evrene karışırcasına
Çünkü ömür dediğimiz şey
hayata sunulmuş bir armağandır
Ve hayat sunulmuş bir armağandır insana

Tayfun Dereli

Deniz Zeyrek

ÇİZGİLERİMDEKİ ATATÜRK

Ne zaman Cahit Külebi'nin o ünlü şiirini okusam, aklıma Atatürk gelir. Neden mi? Bakın anlatayım: Daha "benim doğduğum köylerde..." diye başlayan dize biter bitmez dalar giderim. Onun köylerinde olmayan ama uçsuz bucaksız Kars Platosu'nu kaplayan buğday tarlalarına... Bir hasat zamanına... Bir tarafta güçlü kuvvetli erkeklerinin salladığı tırpanların ıslığa benzeyen ritmik sesi, diğer tarafta sıcaktan bunalmış bir atın çektiği tırmıktan gelen demir şıkırtısı... Tırpanların yan yatırdığı başakların arasından havalanan bıldırcınları kovalayan çocukların coşkusu, bütün sesleri bastırır...

O çocuklardan biriyim.

Arkamdan dedem sesleniyor, gülerek: *"Kuşları mı kovalıyorsun, Atatürk mü olacaksın..."*

Dedem demişken Ekim Devrimi ile kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinden kaçıp Atatürk ve silah arkadaşlarının kurduğu genç Türkiye Cumhuriyeti'ni yurt tutan mavi gözlü kahramanımdan söz ediyorum.

Çocuk aklımla neyi kastettiğini ancak okula başladıktan sonra, Atatürk'ün çocukluğunun anlatıldığı bir metnin üstünde kargaları kovalayan bir "Mustafa" resmi gördüğümde anlayabilmiştim.

O gün tarlaları kargadan koruduğunu öğrendiğim Mustafa'nın aslında bizim gibi tarladaki kuşlarla oynadığını, geçen hafta İpek Çalışlar'ın *Atatürk* kitabından öğrendim. Geldiği Anadolu'da okul yüzü görmeyen dedemin bu detayı bilmesine imkân yoktur herhâlde. Belki de 3 yılının geçtiği askerlik görevi sırasında, Uzunköprü'de duymuştur.

Aynı okul kitabından öğrendiğim bir başka detay da Mustafa'nın babasının adının dedeminki ile aynı, yani "Ali Rıza" olduğuydu.

Üçüncü sınıfa geldiğimde Mustafa artık "Atatürk" olmuştu. Kalpaklı fotoğrafını herhangi bir yere bakmadan çizmeye başlamıştım. Öğretmenime ilk itirazım, Anıtkabir'i 7 sütun ve 8 aralık ile çizen arkadaşımın resmini birinci seçmesi nedeniyleydi. *"8 sütun ve 9 aralık olması gerekiyordu"* demiştim. Arkadaşım *"nereden biliyorsun gördün mü ki"* diye karşı çıkmıştı.

Nasıl görebilirdim ki? Kars nere Ankara nere...

Yatılı okulda, ilk işim izci olup 10 Kasım'da Atatürk heykelinin yanında izci selamı ile nöbet tutmak olmuştu. Lisedeki inkılap tarihi dersinde, sonradan Şeyh Sait'in akrabası olduğunu öğrendiğim Erzurumlu bir arkadaşımızın *"Şeyh Sait eşkıya değildi"* çıkışı hepimiz gibi beni de şok etmişti. Kürt arkadaşların Atatürk'ten çok İnönü'yü sevmelerine de anlam verememiştim. Dindar arkadaşlarımızın Atatürk inkılaplarına karşı olumsuz tavırlarıyla tanışınca da ülkede hatırı sayılır bir "Atatürk'ü sevmeyenler" grubu olduğunu anlamış, liseyi "nasıl olur" sorusuyla bitirmiştim.

Üniversite için Ankara'ya gelip de Anıtkabir'e gittiğimde ilk işim sütunları ve aralıkları saymak olmuştu. Benim söylediğim doğru çıkmıştı. 8 sütun ve 9 aralık vardı.

Politik bilincimin oluştuğu o yıllarda, kâğıtlara Che Guavera'nın, Deniz Gezmiş'in, hatta Lenin'in resmini çiziyordum. Çünkü, dedemin bırakıp geldiği sosyalizmin en ideal yönetim şekli olduğunu düşünmeye başlamıştım. Atatürk çizersem çevremdeki devrimci arkadaşlar dalga geçer, hatta tepki gösterirdi diye endişeleniyordum artık. Bir çeşit mahalle baskısı vardı anlayacağınız.

Adını taşımaktan hep onur duyduğum devrimci gençlik önderi Deniz Gezmiş'in Atatürk'e ve çizdiği yola duyduğu saygıyı fark etmem, Kurtuluş Savaşı kahramanlarının en büyük desteği Sovyetlerden aldığını öğrenmem ise bakış açımı tamamen değiştirmişti.

Atatürk yeniden hayatıma girmişti. Üstelik, okuduğum her yeni kaynak hayranlığımı daha da artırıyordu.

Yaşım ilerledikçe üniversite yıllarında abartılı anlatıldığını düşündüğüm kahramanlıkların ve zaferlerin aslında anlatılandan çok daha büyük olduğunu anlamaya başladım. Okulda ezbere çizdirilen Anıtkabir resimleri gibi klişeler yüzünden yaşananları ve yapılanları, çekilen çileleri göremeyiştik.

Son yıllarda birçok Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gibi ben de artık Atatürk'e daha büyük bir hayranlık duyuyorum. Büyük ozan Nâzım Hikmet'in kaleminden *Kuvayi Milliye Destanı*'nı her okuduğumda, yokluklar içinde kurup miras bıraktığı bu güzel ülkenin kıymetini daha iyi anlıyorum. İleri görüşlülüğünü, dünyayı kavrama yeteneğini, bir mühendis titizliğinde yürüttüğü süreçleri, kıyafetlerini, duruşunu, asaletini düşünüp "büyük adammış vesselam" derken buluyorum kendimi. Resimlerine başka bir gözle bakıyor, Anıtkabir'e daha sık gidiyorum.

İlk kez mavi gözlü kahramanımdan, dedemden duyduğum "Atatürk" sözcüğünün gücünü iliklerime kadar hissediyor, bir sözcükten, bir isimden ibaret olmadığına inanıyorum.

Özlüyorum...

Rahat uyu Atam...

Semih Ateş

BİR DEVRİMİN LİDERİ VE BASIN ÜZERİNE

"Memleketi perişan eden ve muhalefet adı altında irtikâp eden taarruz ve tahripler daha çok gazeteler vasıtasıyla oluyor. Bunlara karşı milleti uyandırmak için en iyi vasıta aynı yolla karşılık vermek, yani bir gazete çıkarmaktır. Benim maaşımdan biriktirdiğim biraz param var, onu koymaya hazırım. Ben askerim imtiyaz alamam, ama sen alabilirsin. Hakikatleri halka, hatta düşmanlarımıza anlatabilmek için hadi gel beraberce gazete çıkaralım,"

demişti en iyi dostlarından Fethi Okyar'a ve 1 Kasım 1918 günü ilk baskısını çıkarmışlardı *Minber* gazetesinin. Rumuz kullanarak yazdığı başyazılarda yaklaşmakta olduğunu öngördüğü emperyalist akınlara karşı halkta istiklal bilinci oluşturacak felsefesinin temellerini atıyor ve bu yazılar aracılığıyla belki de ileride silah arkadaşlığı yapacağı Kuvayı Milliye unsurlarını birer okur olarak kazanmaya devam ediyordu. Sivas Kongresi kararlarını halka duyuran ve kimi rivayetlere göre isim babasının bizzat Atatürk olduğu düşünülen *İrade-i Milliye* ve sonrasında Anadolu kurtuluş hareketinin yegâne iletişim aracı olan *Hâkimiyet-i Milliye* gazetelerini de bu listeye eklemek zorunluluğu vardır ki onlar da bizzat Mustafa Kemal tarafından kurulmuştur. Redd-i İlhak Cemiyeti'nin halkta uyanışa vesile olan kararlarını tüm yurda duyuranların tellallar olmadığını bildiğimize göre gazeteciliğin ve basın organlarının milli mücadele için önemini hiçbir şekilde yadsıyamayız. Mustafa Kemal'in hayatından herhangi bir kesiti incelediğimizde de defalarca karşılaşacağımız en önemli kavramın karakteriyle de özdeşleşmiş ve tükenmek bilmeyen bağımsızlık aşkı olduğunu fark ederiz. Basının haiz olması gereken en önemli özellik; modern Türkiye tarihi boyunca kendisine en büyük hassasiyeti gösteren liderin "karakterimdir" şeklinde tanımladığı kavramdır. Yani Mustafa Kemal ve basın yüzlerce belki binlerce makaleye temel oluşturabilecek harika bir konu olma özelliğini hiçbir zaman yitirmeyecektir; hele ki Gazi'nin şu cümlesini bugünlerde bir kez daha okursak:

Atatürk'ün bugünün araştırmacı gazetecilerine dahi doğru ile eğriyi ayırabilmeleri hususunda çok iyi bir referans kimlik bıraktığını söyleyebiliriz, bunu da basın mensuplarına mirası olarak kabul edebiliriz.

"Basın hürriyetinden doğan mahzurların giderilme vasıtası, yine basın hürriyetidir."

Bütün bunların yanında Cumhuriyet dönemi ve basın özgürlüğü konusunda karşıt görüşlerin varlığını da inkâr etmek mümkün değildir. Tutucu ve bağnaz fikirleri körükleyici yayınların ve bu yayınlar aracılığıyla modern bir devletin kurulma ve büyütülme sürecini baltalayan organların biraz da devrim refleksiyle bertaraf edilmiş olması dönemin koşullarında gösterilen iyi niyetin üstünün örtülmesine mazeret olmamalıdır. Büyük bir ihtimalle İstiklal Mahkemeleri'nin bazı basın mensuplarına karşı uyguladığı katı tutumun arka planını Atatürk'ün ağzından duyulan şu cümleler oluşturmuştur:

"Özel maksatla neşriyat yapan bazı gazetelerin, halkın ekseriyeti üzerinde yaptığı tesir, her memlekette olduğu gibi o gazetelerin lehinde değildir."

Yahut cehaletin topluma yanlış tesirini önlemek ve henüz tükenmemiş istibdat hayranı fikirlerin yeniden dirilmesinin önüne geçmek için özgürlük maskesi kullanıldığı yorumu da yapılmış olabilir. Bunu da şu cümlesinden anlayabiliyoruz:

"Memlekette basın hürriyetinin de; demokrat bir idareye layık olgunlukta kullanılmasında daha dikkatli bulunulacağını ümit ederim. Hürriyeti kötüye kullanmanın doğurduğu birçok felâketleri çekmiş olan bu memlekette, bu dikkate özellikle gerek olduğu kanaatindeyim."

Yani işin özü, kurucu irade naif bir şekilde; çok önem verdiği gazeteciliğin eskiye olan özlemlerini hiçbir bilimsel görüşe dayanmadan dile getirmelerinden ziyade, devirlerinin biraz da olsa ilerisinde bir fikir dünyasını sahip olmalarını arzulamaktadır diyebiliriz. Cumhuriyet döneminde basın özgürlüklerinin kısıtlandığı ve sansürlerin uygulandığı görüşlerini değerlen-

dirirken olaylar ve kahramanlarını kapsamlı incelemekte de fayda vardır. Misal, Hüseyin Cahit Yalçın; *Servet-i Fünûn* edebiyatçısıyken İttihat ve Terakki ile özdeşleşmiş bir yayın kurumunun kurucusu olmuştur ve inkılaplar döneminin de zaman zaman katı muhalefet eden bir düşünürüdür. Osmanlı'da mebusluk da yapmıştır. Saltanatın ve sonrasında hilafetin kaldırılması gibi kanun hükümleri hususlarındaki tutumu, ayrıca Cumhuriyet'in ilanı üzerine tenkitleri ile sonrasında Atatürk'ün kendini diktatör ilan edeceği gibi tutarsız fikirleri önceleri hoşgörü ile karşılansa da sonrasında cezalandırılmıştır. Lakin aynı Hüseyin Cahit Bey çok sonraları aktif politikaya tekrar katılarak inkılapların savunucusu olmuştur. Nitekim Hüseyin Cahit Bey gazeteciler ile birlikteyken Mustafa Kemal'e hitaben: *"Hürriyet zorla ve şiddetle kurulur, fakat korunması ancak karşılıklı ve geniş hoşgörülükle ve darılmamakla mümkün olur. Bunu Gazi Paşa'da görmekle mutluyum."* şeklinde konuşmuştur. Bu noktada devrimin gazetecilik faaliyetinden ziyade, bir politik tutumla münakaşa ve mücadele içinde olduğunu görebiliyoruz. Lozan Antlaşması sonrası ancak geri alınabilen İstanbul'un kimi toplulukları, Anadolu'da sergilenen mücadeleyi ve başını çeken kurtuluşçuları belki de tam olarak tanıyamamalarından kaynaklı olarak kimisi masumane kimisi kasıtla zarar verici faaliyetlerde bulunmuşlardır. Kimilerine sansür, kimilerine de sürgün gibi cezalar verildiği de doğrudur. Yalnız gerçekliğe uygulanan sansür ile yalana karşı alınan tedbiri birbirinden ayırmak gereklidir. Ayrıca isyan girişimleri henüz kurumlaşma çabasında olan devlete büyük zararlar verip otoritesini sarsınca devrim refleksleri ile hareket eden hükümet, İstanbul basınını suçlamıştır. Fakat unutulmamalıdır ki *Cumhuriyet* gazetesi gibi bir yayın organını ve Yunus Nadi gibi parlak kişilikleri zaman zaman muhalefet etmiş olmalarına rağmen topluma kazandıran kişi de yine aynı Mustafa Kemal ve kurduğu hükümet sistemidir. O sistemin içinde basına tahammül gösteremeyen kesimleri dizginleyen de yine aynı liderdir. Üstelik Cumhuriyet'in kurulması sonrasında Türk basınıyla yakın ilişkiler kurmuştur. Yeniliklerin ve inkılapların doğru şekilde halka aktarılması hususunda yoğun çabalar sarf etmiştir. Esasında devlet ve inkılaplar şekillendirilirkenki iyi niyetinden, demokratikleşme hususundaki uzun vadeli büyük ideallerinden şüphe duyulamayacak ve basın özgürlüğü konusundaki hassasiyetini,

"Matbuat hiçbir sebeple tahakküm ve nüfuza tabi tutulamaz."

şeklinde açıklayan Atatürk'ü ve onun yakın çalışma arkadaşlarını anlamak hiç de öyle çok bilinmeyenli bir denklem değildir. Atatürk muhalif gibi görünüp aslında kendisinden ziyade halkın egemenliğine karşı gizli ajandaları olduğunu ima ettiği yazarlarla ilgili çok açıkça *Nutuk*'ta kendisini şu şekilde ifade etmiştir:

"Cumhuriyet'in ilan şeklinde ve Cumhuriyet'in esasları ile ilgili kanunda gördükleri kusur ve eksiklikleri tenkit etmelerini samimi sayabilmek için çok saf olmak lazımdır. Eğer bu yazarlar, Cumhuriyet'in ilanı günü yaygaralı hücumlarla başlamayıp önce Cumhuriyet'in ilanını iyi niyetle ve samimiyetle karşılamış olsalar, kamuoyunu kararsızlık ve karışıklığa düşürecek şekilde değil de, Cumhuriyet'in iyi yanlarını tanıtıcı ve onun ilanını pek yerinde olduğunu kamuoyunda telkin eden yazılar yazmış olsalardı, ondan sonra yapacakları her türlü tenkidin samimiyetini iddiada haklı olabilirlerdi. Fakat gördüğümüz tutum ve davranış böyle olmamıştır."

Öyle anlaşılıyor ki Gazi, modernleşme hareketine karşı gericiliği savunmayı veya kişisel hırs emel ve kuşkularla aydınlığın önüne dikilerek halk yönetimine karşı düşünmeyi düşünce özgürlüğü ve yayıncılık faaliyeti olarak değerlendirmiyordu. Kim bu konuda haklı olmadığını ya da Cumhuriyet'e karşı monarşiyi savunmanın da bir demokratik hak olduğunu ileri sürebilir ki? Nasıl ki bir vekilin meclis ilgası yönünde oy kullanması anlaşılamaz bir tutumsa, basın özgürlüğü talep eden bir gazetecinin de halkın tekrar birilerinin tahakkümü altına girmesi ve özgürlüklerinden feragat etmesi gerektiği yönündeki yayınları da anlaşılmazdır. İsterseniz gelin de hiçbir maddi çıkar gözetmeksizin olup bitenden halkını haberdar

etmek isteyen ve dolayısıyla halkın haber kaynaklarına ulaşabilme hakkına duyduğu saygıdan ötürü kendi asker maaşından gazete kurduran, dünyanın dört bir yanına öğrenci gönderip "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller" yetiştirmek isteyen dâhiyi yayıncılığa verdiği destekler ve bazı icraatları ile hatırlayalım: *Minber, İrade-i Milliye* ve *Hâkimiyet-i Milliye*'nin kuruluşları.

Resmi Gazete'nin başlangıcı kabul edilebilecek Ceride-i Resmiye'nin kuruluşu. Yayıncılıktan ziyade haber edinme hakkına olan saygı niteliği taşımaktadır ki meclis faaliyetlerinin şeffaflıkla halka duyurulması için çıkarılmıştır. Hâkimiyet-i Milliye'nin devamı niteliğindeki *Ulus* gazetesi ve *Cumhuriyet* gazetesinin kuruluş süreçlerine yardımcı olması ve Milli Mücadele Dönemi yerel yayın organlarının dönüşümüne sunduğu katkılar.

Yunus Nadi ve Halide Edip Adıvar ile birlikte, milli mücadeleye ve inkılaplara tanıklık edip bugünlere kadar gelen Anadolu Ajansının 6 Nisan 1920'de kuruluşu ve 1925'te o günkü dünya koşullarında rastlanamayacak şekilde demokratikçe bir tavırla özerk yapıya kavuşturulması.

Hiçbir bilimsel veriye dayanmayan karşıt görüşlere inat bunların yanına dil devrimini ve Latin alfabesine geçişi de ekleyebilmeliyiz. Şöyle ki; mütareke döneminde Bâb-ı Ali çevrelerindeki yayınlar çok kısıtlı sayıda olmakla birlikte ekseriyetle istiklal mücadelesini hedef almıştır. İnkılaplar döneminde de aynı çevrelerden Latin harflerine geçişle ilgili eleştiri seviyesini aşan itirazlar yükselmiştir. Harf devrimi ile gazete satışlarında dönemsel düşüş olduğu bir gerçektir. Fakat yayıncılık kurumlarımızın uzun vadede dünya ile daha yakın iletişim kurmasına ve entegrasyonuna olanak sağlayan bir devrim niteliği de taşımaktadır. Tarih ve istatistik bilimleri bu kararın yerinde olduğunu ispatlamıştır. Osmanlı'nın son 150 yılında basılan kitapların toplam sayısının 400 civarında olması başlı başına bir istatistikken, harf devrimi sayesinde uzun vadede okuyabilen insan sayısındaki fevkalade artış dahi potansiyel basın takipçisi sayısını artırarak yayıncılığa hizmet etmemiş midir?

Mustafa Kemal Atatürk bir devrim insanıydı ve devrilen sistemin yerine daha modern, daha hümanist ve daha eşitlikçi bir sistem koymayı başardı. Ayrıca bu sistemin daha da ileri götürülmesi ve geliştirilmesi için getirilen her türlü öneriye de açık bir kişiliğe ve zihin yapısına sahipti. Bu onu ihtilalcilerden ayıran önemli bir özellikti. Ama devrimin haysiyetini korumak demek, gericiliğe meyleden zihinlerin halkın manevi duygularını istismar ederek iftiralarını yaymalarına da engel olmak demekti. Ama aynı zamanda bir vicdan adamı olması sebebiyle de bu topraklar hiçbir zaman bir gestapo veya polis devlet uygulamasıyla karşılaşmadı. Aksine Atatürk sağlığında 1937'de, milli mücadeleye ve halkın egemenliği rejimine muhalefet eden meşhur yüzellilikler listesindeki sürgün yazarların özel bir af yasasıyla geri dönüşlerine olanak sağlamıştır. En meşhurlarından birisi de nice insanın canını ortaya koyduğu İstiklal Harbi'ne karşı mizah yollu muhalefet eden *Aydede* dergisinin kurucusu Refik Halit Karay'dır ki 30 Ağustos 1922 günü ani bir karar değişikliğiyle milli mücadeleye samimiyeti sorgulanabilecek övgüler düzmüştür. Ama yine de sürgünden kurtulamamıştır. Lakin devrimlerin ve halkın bekasından yana şüphelerin giderildiği vakit Mustafa Kemal'in erdemiyle yurda dönme şansına kavuşmuştur. Kendisi de geçmişte hatalı bilgilerden kaynaklı yanlış haberler yaptıklarını itiraf etmiştir. Bu karar büyük Atatürk'ün, halkın bağımsızlığına ve egemenliğine halel getirmedikçe her türlü görüşe büyük bir olgunlukla yaklaştığının bir kanıtı olsa gerek.

Bu meseleyi bir de evrensel yayıncılık ilkeleri açısından değerlendirmek lüzumludur. Medeni toplumlar da dâhil olmak üzere dünyada muhabirlik ve araştırmacı gazetecilik zaman zaman siyasi otoritelerle veya güç odakları ile ciddi çatışmalar içine girebilmekte. Bunların başlıca sebebi güç odakları tarafından gizlenmesinin zorunlu görüldüğü ama toplum ve bireyin yaşantısını birebir olumsuz etkileyen uygulamaların, sorumlu ve bilinçli basın emekçileri ve etik yayın kuruluşları tarafından delillendirilerek halk ile paylaşılmasıdır. Bu durumda otoritesini ya da itibarını korumaktan başka hedefi kalmayanlar basın özgürlüğüne tahammül etmek bir yana, basını bilhassa düşman olarak görebilmektedir. Dünyanın her yerinde böyle olagelmiştir.

Neyse ki dün yazılan ve bugün tahrip edilme süreci devam eden tarihin hiçbir yerinde Gazi'nin; herhangi bir bakanının yolsuzluğunu haber yapmak isteyen bir gazeteciye, bir vekilinin uluslararası skandal niteliğindeki ayıbını fotoğrafıyla afişe eden bir muhabire veya haksız kazanç elde eden sözde saygın bir iş adamının vergi kaçırdığına dair yayın yapan gazetelere uyguladığı bir baskıya ya da tehdide rastlamıyoruz. Atatürk'ün bugünün araştırmacı gazetecilerine dahi doğru ile eğriyi ayırabilmeleri hususunda çok iyi bir referans kimlik bıraktığını söyleyebiliriz, bunu da basın mensuplarına mirası olarak kabul edebiliriz.

Atatürk'ün bugünkü basın dünyasına etkilerine gelecek olursak da *Cumhuriyet* gazetesinin isminin ve felsefi temelinin oluşturulmasındaki katkılarının yanında, *Hürriyet* gazetesi logosunu hatırlamakta fayda vardır. *Sözcü* gazetesinin logosundaki gözler ve bugünkü koşullarda enteresan olsa da *Sabah* gazetesinin logosundaki misak-ı milli haritası son yüzyılın dehasının yadigârları değil midir?

Tayfun Dereli

Nermin Sarıbaş

ATATÜRK VE ÜLKÜ

"Çocuklar geleceğimizin güvencesi, yaşama sevincimizdir. Bugünün çocuğunu, yarının büyüğü olarak yetiştirmek hepimizin insanlık görevidir."

Atatürk'ü her zaman yanında küçük bir kızla gülerken gösteren fotoğraf karelerini biliriz. Hatta aynı küçük kız çocuğuyla birlikte oyun oynadıkları, güle oynaya denize girdikleri o görüntüleri her birimiz mutlulukla anımsarız.

Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın birçok genç kıza manevi annelik yaptığı bilinir. Bunlardan biri olan kimsesiz kız çocuğu Selanikli Vasfiye, Zübeyde Hanım tarafından himaye altına alınır. Henüz beş yaşlarında olan Vasfiye, Zübeyde Hanım tarafından büyütülür. Genç kız olduğunda ise Zübeyde Hanım'la beraber Selanik'ten önce İstanbul'a, oradan da Ankara'ya götürülür. Vasfiye, Zübeyde Hanım'ın vefatından sonra Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Hanım'ın yanında kalmaya başlar. Evlilik çağına geldiğinde ise Makbule Hanım'ın iznini almadan oradan ayrılarak evlenir. Ardından birkaç yıl hiç kimse kendisinden haber alamaz.

1930 yılında ortaya çıkan Vasfiye, yanında komşusu olan bir kadınla birlikte Dolmabahçe Sarayı'na gider ve orada karşılaştığı Atatürk'ün başyaveri Cevat Abbas'a tüm yaşadıklarını anlatmaya çalışır. O kadar çekinir ki, durumunu yanındaki komşu kadın izah etmeye çalışır. Vasfiye'nin evlilik hayatı ne yazık ki çekilir gibi değildir. Ağlayarak yıllardır ev işlerine giderek namusuyla para kazandığını, hanede kendisine çok kötü davranıldığını hatta tüm kazandıklarının zorla elinden alındığını anlatır. Başyaver Cevat Abbas, Vasfiye'nin bu durumunu olduğu gibi Atatürk'e anlatır. Bu durumdan derin üzüntü duyan Atatürk, annesinin yadigârı olan bu kadını hemen himayesi altına alır. O günden sonra uzun yıllar Atatürk'ün yanında çalışan Vasfiye Hanım daha sonra Paşa'nın izniyle Ankara'da, Devlet Demiryolları İdaresi'nden Gazi Orman Çiftliği istasyon memuru Mehmet Tahsin Çukuroğlu ile evlendirilir. Bu evliliğin ilk yılında güzel bir kız çocuğu dünyaya getirir. Haber kendisine ulaştırıldığında henüz yüzünü görmediği bu kız çocuğuna, uğruna koşulan, ulaşılmak istenen yüce erek anlamına gelen Ülkü adını verir Atatürk.

Gazi İstasyonunda kasvetli, küçücük bir evde doğan Ülkü'yü annesi Vasfiye Hanım henüz iki aylıkken bir gün Çankaya Köşkü'ne götürür. Atatürk, adını koyduğu bu küçük bebeği kucağına alır almaz bir baba şefkatiyle sever, öper, koklar ve ***"Çocuk ne güzel şey. Demek biz de böyleymişiz, büyümüşüz,"*** der. O günün akşamı köşkte kalan diğer manevi kızı Sabiha Gökçen'e, Ülkü'nün nerede olduğunu sorar. Onların eve geri döndüklerini öğrenen Atatürk hemen çiftlikteki evlerine bir miktar mama parası yollar.

Atatürk, sık sık çıktığı İstanbul gezilerinden dönüşünde, Ankara'da her zaman büyük bir coşkuyla karşılanmaktadır. Yine bir gün halk tarafından Gazi İstasyonu'nda karşılanan Atatürk, kalabalıklar arasında kucağında altı aylık bebeğiyle Vasfiye Hanım'ı görür. Ülkü'yü hemen kucağına alır ve Ankara istasyonu'na kadar bebeği yanında götürürken yol boyunca onu sever. Ülkü de bebek meraklılığıyla Atatürk'ün cebinden sarkan saatiyle oynayıp durur. Zamanla Ülkü'ye olan düşkünlüğü iyice artan Atatürk, ona o kadar alışır ki görmediği zamanlar ***"Getirin bana Ülkü'yü"*** der yanındakilere. Yine bir gün İstanbul'dayken bu küçük kız çocuğu burnunda tüten Atatürk, hemen Ankara'ya haber salar: ***"Babasından izin alsın, Vasfiye Ülkü'yü getirsin!"***

Vasfiye Hanım derhal kızıyla birlikte yola çıkar. Ülkü'yü görür görmez ona sımsıkı sarılan Atatürk, o günden sonra manevi kızını bir daha yanından hiç ayırmaz. Ege vapuruyla yola çıktığı Antalya gezisinde bile yanına alır. Ülkü üç yaşlarına geldiğinde hareketliliği, hazırcevaplılığı ve her şeyi merak eden mizacından dolayı Atatürk *"Bir çocuk nasıl eğitilmelidir?"* konusunu sık sık düşünmeye başlar. Her zamanki ileri görüşlülüğüyle, *"Bir kız çocuk, benim eğitimim altında acaba nasıl yetişebilir? Ben çocukla uğraşırsam, Türk milletine yakışır, çağın yeniliklerine uygun ve erdemli modern bir Türk kadını tipi yaratabilir miyim?"* sorularına yanıt arar. Bu sorularla birlikte Ülkü ile daha çok vakit geçirmeye çalışan büyük önder, tüm dikkatini ve zamanını Saray'a geldiği zamanlarda Ülkü'ye verir. Hatta Ülkü ona, *"Atatürk'üm, seni özledim, gel yanıma!"* dediği zamanlarda, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, İstiklal Savaşı Gazisi büyük önder Atatürk, tüm işlerini bırakır ve Ülkü'nün yanında olur. Çocukluğunu hiçbir zaman yaşayamayan, kendini bir milletin geleceğine adayan, hayatı boyunca hep çalışan Atatürk, Ülkü'nün yanında âdeta bir çocuk gibidir. Mutludur, keyiflidir, neşelidir. Şımarttıkça şımartır Ülkü'sünü, onun her istediğini yapar. Hatta bir gece Dolmabahçe Sarayı'nın yemek salonunun solundaki koridorun bitiminde duran Ülkü'nün: *"Atatürk'üm, gel çabuk gel. Gelmezsen tepinirim, yerlere yatarım,"* sözlerinin ardından hemen sofradan kalkar, Ülkü'yü elinden tutar ve yemek masasına götürerek yanına oturtur.

Atatürk'ün onlarca manevi evladından en çok sevdiği Ülkü'nün yeri her zaman bambaşkadır. Doğumundan

Tayfun Dereli

bu yana, tüm büyüme aşamalarını gördüğü bu kız çocuğunu kendi elleriyle büyüten Atatürk, ona öyle çok değer verir ki bizzat alfabeyi öğretir manevi kızına. Birlikte çekilen fotoğraflarını ise alfabe kitaplarının kapağına koydurtur.

Bir gün İsmetpaşa Kız Enstitüsünün bahçesini gezen Atatürk yanındakilere, ***"Biz çocukları niçin severiz?"*** diye bir soru sorar. Herkesin düşüncelerini dinledikten sonra yanındakilere dönerek:

"Çocukları severiz. Çünkü çocuk bizim devamımızdır. Her çocukta biz ebediyete doğru uzanıp gitme isteğimizi buluruz,"

der. Atatürk'ün 'çok zeki bir çocuk' dediği Ülkü'yü bu kadar çok sevmesinin, kendi evladı gibi görmesinin de bir açıklamasıdır bu düşünceleri aslında. Sık sık Ülkü hakkında ***"Bu çocuğu kendi elimle yetiştirmek isterim,"*** demesi de bu düşüncelerini doğrular niteliktedir. Ülkü, çağdaş, aydın, kendi kararını verebilen, ayakları üzerinde durabilen eğitimli Türk kadının geleceğe uzantısıdır Atatürk'ün nazarında.

Bir gün paratifo hastalığına yakalanan Ülkü, Dolmabahçe Sarayı'nda ateşler içinde yatarken doktorların uzak durması yönünde telkinlerine rağmen her gün yanına giden Atatürk, başına topladığı doktorlara, ***"Bu çocuğa bir şey olursa ben yaşayamam, ne yaparsanız yapın, bunu kurtarın"*** diyerek elinden gelen her imkânı çocuğunun iyileşmesi için seferber eder.

Son zamanlarında da yanından ayırmadığı Ülkü'yü, ilk kez komaya girdikten dört gün sonra uyandığında soran Atatürk, Ülkü'yü yatağına oturtur ve yanağını okşar: ***"Cumhuriyet Bayramı yaklaştı. Ankara'ya gidin. Ülkü Bayramı görsün,"*** der yanındakilere. Atatürk'ün yanından ayrılmak istemeyen Ülkü, *"Atatürkçüğüm, sen de gel. Bayramı beraber görelim,"* diyerek Ata'nın boynuna sarılır. Ülkü'nün ağlamasına çok üzülen Atatürk: ***"Ben de arkanızdan geleceğim,"*** der. Ancak bir daha gidemeyeceğini bilmektedir. Yanındakilere Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğine uğurladığı manevi kızı Ülkü'ye iyi bakılmasını vasiyet eder. Ve Ülkü'yle vedalaşır.

Mustafa Kemal'den Zübeyde Hanım'a Mektup

MİLLETİN BAŞINA GEÇİYORUM

Muhterem Valideciğim

İstanbul'dan ayrılışımdan beri sizlere ancak birkaç telgraftan başka bir şey yazamadım. Bu sebeple büyük merak içinde kaldığınızı tahmin ediyorum. Bilhassa, hakkımda ötekinden berikinden ve gerek gazetelerden işittiğiniz tamam olmayan haberler şüphesiz merakınızı arttırmıştır. Şimdi vereceğim bilgilerle tatmin olacağınız için endişe duyacak hiçbir şey yoktur.

Biliyorsunuz ki İstanbul'da iken yabancı devletler, devleti ve ulusu fevkalade sıkıştırmakta ve millete hizmet edebilecek ne kadar adamımız varsa hepsini hapis ve tevkifle, bir kısmını da Malta'ya sürerek herkesi sıkıntıya sokmakta pek ileri gidiyorlardı. Bana nasılsa ilişmemişlerdi. Fakat Üçüncü Ordu Müfettişi olarak Samsun'a ayak basar basmaz İngilizler benden şüphelendiler, hükümete benim gidiş nedenimi sordular. Nihayet İstanbul'a çağrılmamı istediler, bunda ısrar ettiler. Hükümet de beni kandırarak İstanbul'a gelmemi ve İngilizlere teslim olmamı sağlamak istedi. Bunun derhal farkına vardım. Tabiatıyla kendi ayağımla gidip esir olmam doğru değildi. Padişahımıza gerçek durumu yazdım ve gelemeyeceğimi bildirdim. Zatı şahane de önce uygun buldu. Fakat daha sonra İngilizlerin baskısı artmıştı. Sonunda o da İstanbul'a dönmemi emretti. Bu suretle artık resmi görevimde kalmaya imkân görmediğim gibi askerliğimi sürdürdükçe de İngilizlerin ve hükümetin hakkımdaki ısrarına karşı durulamayacaktı. Bir taraftan da bütün Anadolu halkı, tüm ulus, hakkımda büyük bir sevgi ve güven gösterdi, "seni bırakmayız" dediler.

Gerçekte vatan ve milletimizi kurtarabilmek için, askerliği bırakıp serbest olarak milletin başına geçmek ve milleti tek vücut bir hale getirmekle doğacak kudret ve ulusal gücü kullanmaktan başka çare yoktu. Ben de öyle yaptım. Elhamdülillah başarılı oluyorum. Pek yakında elle tutulur sonucu bütün dünya görecektir.

Ben bu suretle hareket edince İngilizler derhal yalvarmaya başladı. Ve beni kazanmaya çalıştı. Ve bütün suçu bizim hükümete attılar. Gerçekten hükümet de benimle uğraşmak istedi. Fakat gücü buna yetmedi ve yetemez.

Daha bir zaman bu şekilde Anadolu içinde çalışmakla her şey hallolacaktır. Yakında Millet Meclisi toplanacak ve meşru bir hükümet iktidara gelecektir. Ben de ihtimal o zaman İstanbul'a geleceğim.

Sıhhat ve afiyetteyim, katiyen hiç merak etmeyiniz.

Kaynak: İpek Çalışlar, Mustafa Kemal Atatürk Mücadelesi ve Özel Hayatı, s. 202-203, YKY.

Timuçin Keleş

Cem Tunçer

MUSTAFA'DAN ATATÜRK'E GİDEN YOL

"Selanik'ten geleli üç ay kadar oldu.
Gelişimin ilk günlerinde düzenli bir hayata bir çığır buldum zannındaydım.
Manen ve maddeten beni güçten düşüren ıstırabımı sona ermiş gibi görüyordum.
Lakin heyhat! Bugün bilmem kaç yüzüncü defa olmak üzere
yine kalbimin bütün şikâyet iniltilerini dinliyorum ve gözyaşı döküyorum.
Her vakitki gibi bu dakika dahi..."

Yukarıdaki sözler, duvarlarını portrelerinin, bahçelerini büstlerinin süslediği, ders kitaplarımızı açtığımızda karşımıza ilk çıkan kişiye, Mustafa Kemal Atatürk'e ait. Geçtiğimiz günlerde yayımlanan kitabında İpek Çalışlar, Mustafa Kemal Atatürk'ün bizzat kendisinin aldığı notlara da yer veriyor ve ortaya kimi zaman gözyaşı döken kimi zaman yeni geldiği şehre uyum sorunları yaşayan, herkes gibi birilerinden hoşlanan, âşık olan bir Atatürk portresiyle çıkıyor. İpek Çalışlar, daha önce de sıkça denenen ve polemiklere de yol açan Atatürk çalışmalarının son örneğini veriyor.

Yıllardır, Mustafa Kemal Atatürk'ün etrafındaki kişiler üstüne araştırma yapmış, çalışmış biri İpek Çalışlar. Latife Hanım ve Halide Edib biyografilerini yazarken Atatürk'ü başkalarının gözüyle inceleme fırsatına erişmiş olmalı. Bir tarafta Atatürk'ün eşi Latife Hanım, diğer tarafta Milli Mücadele'de omuz omuza verdikleri Halide Edib. Eminim her biyografi yazarının, biyografisinin diğer anlatılardan ayrıldığına dair bir iddiası vardır. Bu muhakkak ki İpek Çalışlar'ın kitabı için de söylenebilir. Yine de, yıllardır Atatürk'ün çevresindeki insanları araştıran bu sayede Atatürk'ü hep farklı insanların gözünden görme şansı olan İpek Çalışlar, bu konuda biraz daha "şanslı". Üzerine çalıştığı insanlar sayesinde, kitapta da birçok farklı Atatürk portresine rastlayabiliyoruz.

İpek Çalışlar'ın Atatürk biyografisi, konuya vâkıf olmayanlar için merak uyandırıcı bilgiler içeriyorken Atatürk'ün Milli Mücadele dışında nasıl biri olduğunu öğrenmek isteyenler için de verimli bir kaynak.

Kitapta; "İmparatorluk Yılları", "İşgal ve Millî Mücadele", "Cumhuriyet ve sonrası" adlı üç bölümde inceleniyor Atatürk'ün hayatı. İlk bölümde, imparatorluğun gelmiş olduğu nokta, Selanik'teki politik durum ve Mustafa'nın yetişmesine etkisi anlatılırken ikinci bölümde Mustafa Kemal'in siyasi tutumunun şekillenmesi, çevresindeki olayları analiz ederek bir politik duruş geliştirmesi, üçüncü bölümdeyse Cumhuriyet ve sonrası reformlar ve mücadele yöntemleri aktarılıyor. Bu bölümlerde, hep anlatıldığı iddia edilen Mustafa Kemal'in "insani yönü" sıkça vurgulanıyor. İpek Çalışlar, özellikle Atatürk'ün kardeşi Makbule'nin anılarından yararlandığı bölümlerde, alışılmadık bir Mustafa Kemal portresi sunuyor. Kitabın henüz girişinde, Mustafa'nın büyüdüğü mahallenin haritasının olmasıysa tüm bu anıları zihnimizde daha kolay canlandırmamıza yardımcı olan önemli bir ayrıntı.

YOKSUL ÇOCUĞU OLMAYAN BİR MUSTAFA

Bu bölümlerde ezber bozan birkaç unsur yok değil; İpek Çalışlar, yoksul ve yetim Mustafa'dan farklı bir şey sunuyor okura. Atatürk'ün küçükken yaşadığı muhitin aslında zengin bir muhit olduğunu belgeliyor. Atatürk'ün ağzından, aslında yoksul olmadığına dair birkaç demece ve Makbule'nin ağzından çocukluklarına dair anılara yer veriyor. Karga kovalayan bir yetim portresi insanlara daha ilgi çekici gelmiş olmalı; oysa Mustafa, vakit geçirmek için iyi bir yol olduğunu düşünüyor karga kovalamanın.

Bir diğer unsursa, Atatürk'ün babasıyla ve sonrasında Zübeyde Hanım'la evlenen üvey babasıyla ilişkisi. Tarih kitaplarında yer alan Ali Rıza Bey fotoğrafının, Atatürk'ün babasına ait olmadığı da belirtiliyor:

"Mustafa Kemal kendinden öncesine meraklı ve pek bağlı değildi (...)
Asakir-i Milli taburundaki gönüllü subaylardan biri babası olarak öne sürülmüştür.
Resmi ötekilerden ayrılarak büyütülmüştür. (...) İnanmış mıdır, sanmıyorum.
Hatta bir gün alaycı bir dille, Bu bizim peder değildir, dediği kulağıma gelirdi,"
diye aktarıyor Gazeteci Falih Rıfkı.

ÜVEY BABA RAGIB BEY'LE İLİŞKİSİ

Tarih kitaplarında yer verilen baba fotoğrafının aksine, üvey baba Ragıb Bey'e hemen hiç rastlamıyoruz. Makbule, üvey babası Ragıb Bey'i şu sözlerle anlatıyor: *"Ragıb Bey sağlam karakterli bir insandır. Büyük kardeşime karşı derin bir baba sevgisi göstermiş ve hiçbir fedakârlıktan çekinmemiştir."* Ragıb Bey'in oğlu Süreyya'nın subay olması ve Mustafa'ya abilik etmesi, Mustafa'yı etkileyen ögelerden. Aynı şekilde, Mustafa'nın, üvey babası Ragıb Bey'le de iyi bir ilişkisi olduğu göze çarpıyor.

Askeri okul Atatürk'ün hayatında önemli bir yer tutuyor. Kendini disipline ettiği, karakterinin ve politik görüşünün şekillendiği bir yer Manastır. Manastır'dan Selanik'e geldiğinde, bu değişim kız kardeşi Makbule'nin de dikkatini çekiyor: *"Ne kadar değişmiş ağabeyim. Öteden beri ciddiydi ama şimdi çok daha ciddileşmiş geliyor bana."* Aynı şekilde, Ragıb Bey de Mustafa'nın artık daha olgun, büyümüş biri olduğunu düşünüyor: *"Mustafa biraz değişmiş gibi geldi bana. Daha olgunlaşmış, çok ölçülü konuşuyor. Sözlerini tartışıyor."* Manastır sonrası Mustafa, çevresindeki olaylara son derece ilgili, politik, siyasi bir duruşu olan birine dönüşüyor. O dönem Manastır'ın İttihat ve Terakki'nin önemli mevzilerinden biri olmasının da bunda payı var. Manastır, birçok yasaklı yayına erişilebilen, çok sayıda farklı muhalif gazetenin yayımlandığı bir yer olduğundan, Atatürk'ün politik biri olmasının payına, bu şehrin önemi çok büyük.

Çalışlar'ın biyografisinin alt başlığı *"Mücadelesi ve Özel Hayatı"*. Mücadelesinin yanında, Atatürk'ün gönül ilişkilerine de yer veriyor İpek Çalışlar. Bu bölümlerde yine, yeniden, başka bir Atatürk sunuluyor. Bir bölümde, bedbaht bir âşık olarak çıkabiliyor Atatürk karşımıza. Sevdiği birinden mektup alamamanın verdiği üzüntüyü şu sözlerle dile getiriyor mesela:

"Uzun bir zamandan beri kendisiyle haberleşirken teselli bulduğum bir kişinin
sessizliğe bürünmesinden, haberleşmedeki kayıtsızlığından azap duyuyordum.
Bugün o uzun süren sessizliği bozan bir mektubun gelişi,
vicdanımdaki azabı dindirdi."

Aynı şekilde, arkadaşlarıyla yaşadığı uyum sorunlarına, harçlıklarını nasıl yettirmeye çalıştığına ve nasıl yetmediğine, İtalyan bir kadınla, Madam Corinne'le yaşadığı dostluk ilişkisine ve daha birçok konuya değiniyor, Atatürk notlarında.

Netice itibarıyla, İpek Çalışlar'ın Atatürk biyografisi, konuya vâkıf olmayanlar için merak uyandırıcı bilgiler içeriyorken Atatürk'ün Milli Mücadele dışında nasıl biri olduğunu öğrenmek isteyenler için de verimli bir kaynak. Tanıklıklardan ve belgelerden yararlanan, Atatürk'ün doğduğu coğrafyaya bizzat gidip gören İpek Çalışlar, iyi bir araştırma ortaya koymuş. Manastır İdadisi'nden üst dönem arkadaşı olan Kazım Özalp'in kelimeleriyle, etrafına bakınarak dolaşmaktan çok hızlı yürümeyi tercih eden genç bir delikanlıyı, Mustafa Kemal'i, doğrusuyla yanlışıyla en iyi şekilde anlatmaya, bunları yaparken duygularını işin içine katmamaya özen göstermiş.

"Atatürk'ün hayatını bir roman gibi kaleme alırken kaynaklarıyla sunmaya olağanüstü özen gösterdim. Kitabı yazarken 1881 yılında doğmuş bir çocuğu, Atatürk diye anlatmak beni gerçeklik duygusundan uzaklaştırıyordu. Bu adı 1934 yılında soyadı kanunu ile almıştı. Bu yüzden çocukluk adı Mustafa'yı ve ortaokulda adına eklenen Kemal'i kullanmayı tercih ettim."

İpek Çalışlar

Soner Sert

ATATÜRK FİLMLERİ DEĞERLENDİRMESİ

Sinema var olduğu ilk zamanlardan beri, ideolojik formasyonunu yanında, daha doğrusu tam merkezinde taşır; yeni ve güncel fikirleri, siyasal meseleleri tartışmaya açar. 19. yüzyılın sonlarında, ilk film gösterimlerinin yapıldığı zamanlarda sinema, etki gücü ile kitlelerin ilgisini çekmiş, kısa süre sonra da ticarileştirilmiştir. Bireylerin günlük hayattaki yaşayışlarını kameraya alan yönetmenler, senaryoya ve sese ihtiyaç duymadan yaşamı olduğu gibi çekmeye çalışmış ve yoğun bir izleyici kitlesi yaratmışlardır. Dolayısıyla ortaya çıkan ilk filmlerin birer belgesel olduğu, günümüze değin gelen kopyalarının gerçeğe sadık kalmakla yükümlü bulunduğu ortadadır.

Yüzyıllar önce, "gerçek" mefhumunu sanatçılardan önce ilk olarak filozoflar tartışmaya açmış ve adına ideoloji denilen düşünce formasyonunun en temel sorusunu oluşturmuşlardır. Gerçek, somut ya da soyut veya nesnel ya da öznel bakış açılarından ziyade, ideolojik görüşlerin temsilini imgelemek üzere tanımlanmıştır. Belgeselin hikmeti, işte tam da bu noktadan yola çıkarak değerlendirilmelidir.

Belgeselin gerek biçimsel gerek içeriksel olarak en tartışılmaz yanı, gerçekle kurduğu bağlantıdır. Çünkü gerçek, değiştirilemezdir. Sinemayı keşfeden, onun ilk örneklerini sergileyen yönetmenler, bunun ne kadar farkındaydı bilinmez ama yaptıkları filmler ile bu sanatsal disiplinin gerçek ve yanılsama arasındaki ilişkisine dair ilk eserleri, onlar ürettiler. Yanılsama,

Ezgi Karaata

bilindiği gibi gerçeğin sahne üzerindeki değişim hâlini tanımlamak üzere kullanılır. Bu sebeple izlediğimiz film kahramanları ile özdeşleşir, onun yaşadığı maceraları kendimiz yaşıyormuşuz gibi hissederiz. Ancak o tarihlerde sinemaya ilk kez gelen, ilk defa bir film ile karşılaşan insanlar, yanılsamadan öte gerçeğin ta kendisi ile karşılaştıklarını düşündüler.

1895 yılında Paris'te Grand Café'de Lumiere Kardeşler'in gösterimini yaptığı *Trenin Gara Girişi* isimli film, dünya sanat tarihini değiştirdi. Çünkü insanlık yeni bir sanat disiplini ile tanıştı. 49 saniye süren bu film, adıyla müsemma bir içeriğe sahip. Bir tren kameraya doğru ilerleyerek gara girer. Sadece bu... Ancak seyircideki etkisi çok farklı olur. Tren kameraya doğru yaklaştıkça seyirciler kaçışır, kaçamayanlar sandalyelerin altına saklanır. Trenin altında kalıp ezileceklerini düşünürler. Film bitip ekran karardığında ise dumura uğrarlar. İzledikleri sadece bir yanılsamadan ibarettir. Böyle bir tren yoktur ve kimseyi ezmemiştir. Ancak filmin etkisi büyük olmuştur. Uzun süre o koca perdede kendi üstlerine gelen trenin yarattığı o korkudan kurtulamamışlardır. İzleyen kişiler, para verip bir daha seyretmek ister. Sinemada ideolojinin başladığı an, işte o ilk gösterimin yapıldığı gündür.

O günden sonra yönetmen ve film sayısı artar ve artık konulu filmler çekilmeye başlanır. Seyirci zamanla dramatik yapı ile tanışır. Sonrasında ses, görsel efekt ve renk gibi daha bir ton yenilikle -devrim demek daha yerinde olur- buluşan seyirci, o ilk günkü etkiyi hala unutmaz, unutamaz: Özdeşlik hissi. Gerek belgesel, gerek kurmaca, gerek animasyon, gerek deneysel... Bütün bu film biçimlerinde seyircinin aradığı ilk şey, özdeşlik kurulacak bir kahraman olur. Onunla düşünür, onunla yenilir, onunla sevinir, onunla galip geliriz. Son anda,

verebileceğimiz en kutsal mesajı, onunla veririz. Dolayısıyla hâlâ süper kahraman filmlerinin tutmasının -çok izlenmesini kastediyorum- en temel sebebi budur. Tarihte, *Süperman* veya *Batman* filmlerinin battığı görülmemiştir. Sebebi açıktır. Ana karakter bir savaşa girer; evvela bu mücadeleyi kaybeder, ikinci defa tekrar savaşır ve bu sefer de kaybeder -üstelik hayatı tehlikeye girmiştir- sonuncusunda ise kazanır ve mesajını söyler. Klasik sinemanın dramatik işleyişi budur. Ancak, bu sanat dalının yapısını ilk keşfeden, sinemacılardan öte siyasetçiler olur.

20. yüzyılın ilk yıllarında serpilmeye başlayan sinema, aynı tarihlerde dünyanın değişim sürecinde de aktif olarak kullanılmaya başlar. Kamera, cephelere gidip savaş görüntüleri çeker, propaganda için kullanılır. Bilindiği gibi Türkiye Sineması'nı başlatan *Ayestefanos Abidesi'nin Yıkılışı* isimli ilk film de, Fuat Uzkınay tarafından, I. Dünya Savaşı'nın başladığı 1914'te çekilir. I. Dünya Savaşı'nın bitişi ile birlikte sinema hemen hemen her devlet tarafından sahiplenilir. Başta ABD olmak üzere, Sovyetler Birliği, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde sinema, yenidünyanın iletişim aracı olarak görülür ve ideolojik propaganda amacı ile kullanılır. Hitler gibi eli kanlı bir katil bile çıkıp Nazizm'in bütün "hikmet"ini anlatacağı *İradenin Zaferi* isimli -dönemin son teknolojisiyle çekilen- bir film yaptırır. Lenin, okuma yazma bilmeyen Sovyet halklarına, Bolşevik Devrimi anlatmak için ülkenin her yanına içinde film gösterimi yapılan trenler yollar. Bu diyalogsuz ve sessiz filmlerle devrimin ruhunu anlatır. ABD'de de ise süreç daha farklı işler. Başta soyut bir eğlence sanatı olarak nitelenen sinema, gün geçtikçe silah ve kültür pazarlama aracı olarak iş görür. Özellikle savaşlar üzerinden bir simülakr evreni kurulur ve o yanılsama hâli, gerçek olmayan dünya, gerçek dünyaymış algısı yaratır.

Sinemanın ideolojik yönünün en hissedilir örnekleri ise biyografi filmlerinde karşımıza çıkar. Çünkü biyografi filmlerinde, özellikle bir siyasetçinin yaşamı anlatılıyor ise, aslolan düşünce bir fikri veya bir devleti temsil eden kişi üzerinde yoğunlaşır. Anlatılan kişi bir imge hâline dönüşür. Bu imge; bazen sosyalizmdir, bazen Nazizm'dir, bazen Amerikan Demokrat Partisidir, bazen de İngiliz İşçi Partisidir... Örneğin, yönetmenliğini Steven Spielberg'in yaptığı *Lincoln* filmi -2012 yapımıdır, Daniel Day-Lewis oynamıştır- ABD'nin 16. başkanının yaşamının bir kesitini ele alır. Yahut 1982'de yönetmenliği Richard Attenborough'un yaptığı *Gandhi* filmi, aynı isimli Hindistan'ın kurucu başkanının yaşamını anlatır.

Bu uzun girişi kaleme almamın sebebi, Atatürk'ün yaşamının belirli kesitlerini ele alan, Türkiye'de üretilen, üç filmi daha detaylı bir şekilde açıklayabilmek içindi. Atatürk, yukarıda bahsi geçen siyasetçiler gibi hayattayken sinemaya gereken ilgiyi göstermeye çalışır. Hatta çeşitli kaynaklarda bir filmde oynadığı söylense de konu edilen film ortada olmadığı için bu mesele muallakta kalır. Ancak Atatürk'ün tiyatroya ve edebiyata olan düşkünlüğü, bu alanlarda yapılan üretimleri sıkı sıkıya takip ettiği bilinmektedir.

Yukarıdaki uzun girişte bahsettiğim gibi sinema temelinde, özellikle de her şeyin fazlasıyla politik birer görsele dönüştüğü günümüzde, bir ideolojik imgelem durumuna dönüşmüştür. Cumhuriyet tarihinin çeşitli evrelerinde çekilen filmlerde -bu dönem 60'lar ile başlar- köylere veya kasabalara aydınlık -ve cumhuriyet- götürmeye gidenler genelde öğretmen yahut kaymakam gibi iş kollarından olmuşlardır. Ana karakterlerin bu meslek gruplarından olduğu ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerek feodalizmle gerek tarikatlarla mücadele eden genç nesli aktaran filmlerde kahramanlar Atatürk'ün kendisini temsil eder. Çünkü elinde meşale ile Anadolu'ya giden odur. Ancak Atatürk'ün ete kemiğe bürünüp bir film kahramanı olarak karşımıza çıkışı çok daha sonralara kalacaktır.

Ele alacağım ilk film olan *Cumhuriyet*, TRT bünyesinde uzun yıllar çeşitli kademelerde çalışan Ziya Öztan'ın yönetmenliği yaptığı eserdir. Yine aynı yönetmenin yaptığı *Kurtuluş* dizisinin devamı olarak düşünülen ve yapımı için gerekli olan paranın devlet bütçesinden karşılandığı filmde Rutkay Aziz ve Savaş Dinçel gibi isimler yer almaktadır. 11 Ekim 1922'de imzalanan ve Osmanlı Devleti'ni hukuken bitiren Mudanya Mütarekesi'nden 1930'lu yıllara kadar uzanan olayları konu alır. Atatürk'ün askeri yönünden çok siyasi yönüne odaklanan film, Latife Hanım ile yaptığı evliliği de dramatik yapı içinde işleyerek onun insani özelliklerini de perdeye taşımıştır. Bu film, Atatürk'ün bir oyuncu tarafından sinemada canlandırıldığı ilk eser olmakla beraber, asker olan Mustafa Kemal Paşa'dan Atatürk'e geçişi güçlü sahneler ile taşımaya gayret eden bir sinema dili oluşturmaya çalışmıştır. Dönemin gerçekliğini dekorların sahici etkisi ile vermeye çalışan filmde, sinemanın büyülü gücü de gözler önüne serilmiştir. Zira Atatürk filmi denildiğinde ilk olarak akılda canlanan film *Cumhuriyet*'tir. Atatürk'ü, kitaplardan okuyan, bir veya iki üst kuşaktan dinleyen, fotoğraflardan veya kısa videolardan -sessiz bir şekilde- gören insanlar, bu film ile bir sinema karakteri şeklinde perdeye gelen Atatürk'le tanışmıştır. Seyirci, Atatürk'ün nezdinde perdede izlenilen karakter ile özdeşlik kurmuş, onun mücadelesinde onunla birlikte hareket etmiş, onunla sevinmiş, onunla üzülmüştür. Bu durum, sinemanın ilk yıllarından beri defalarca tekrarlanan süper kahraman filmlerinin bir

örneği olarak değerlendirebilir. Zira hikâyesini bildiğimiz bir kahraman mutlu bir son ile filmi bitirecek ve *Nutuk*'un da mesajını verecektir. Kaldı ki filmin ticari başarısı da söz konusudur. Film defalarca izlenmiştir, çok sevilmiştir. Filmin bir diğer ideolojik karşılığı ise Cumhuriyet'in 75. yıl dönümü kutlamalarına tekabül edecek şekilde düşünülmüş olmasıdır. 25, 50, 75 ve 100 rakamları önemlidir çünkü dönüm noktalarına işaret ederler. Bu film de Cumhuriyet mefhumunun kurucu değerlerinin yeniden üretildiği bir dönemin sanatsal karşılığı olarak düşünülmüştür.

Ele alacağım ikinci film ise Atatürk'ün bir yan karakter olarak -ama filmin odağında olduğu- perdeye yansıdığı *Son Osmanlı Yandım Ali* filmidir. Mustafa Şevki Doğan'ın yönetmenliğini üstlendiği filmin başrollerini Kenan İmirzalıoğlu ve Cansu Dere paylaşırken Alican Yücesoy, Atatürk'e hayat vermiştir. 19 Ocak 2007 tarihinde vizyona giren film Box Office verilerine göre 38 hafta vizyonda kalmış ve 1.087.570 kişi tarafından izlenmiştir. Suat Yalaz'ın aynı isimli çizgi romanından uyarlanan filmde, Osmanlı külhanbeyi olan Yandım Ali'nin Kurtuluş Savaşı yıllarında yolunun Atatürk ile kesişmesi anlatılır. Atatürk'ün, henüz Mustafa Kemal olduğu yılları anlatan filmi konu almamın asıl sebebi diğer örneklerden farklı bir yapıyı barındırıyor olmasıdır. Zira bu eserde, Atatürk'ün bir sinema filmi karakteri olarak ele alınış şekli, gerçeklikten öte masalsı bir anlatım ile aktarılmıştır. Özdeşliği ana karakter olan Yandım Ali'yle yaparız, onun mücadelesini benimser, onunla ortak hareket ederiz fakat Atatürk'ün dramatik yapıda ele alınış biçimi, daha üst bir noktada durur. O, en tepede resmedilir. Çünkü özdeşlik kurduğumuz karakterle badireler atlatır, âşık olur, üzülür, dövüşür, sevdiğimizle kavuşuruz ama finalde filmde anlatılan o masalsı karakterin çizdiği yolda yürürüz. Bu sebeple, filmde kurduğumuz özdeşlik, daha üst bir belirleyenin hizmetine sunulmuştur. Anlatılan karakterin -Yandım Ali'nin- her ne kadar gerçek olmadığını bilsek de, Atatürk'ün ve Kurtuluş Savaşı'nın gerçekliğinden yola çıkarak meseleyi sahici bir şekilde değerlendirir, duygularımızı mevcut gerçekliğin süzgecinden geçirerek tanımlamaya, o hissin pusulasından hareketle değerlendirmeye çalışırız.

Ele alacağım son film ise yönetmenliğini Can Dündar'ın yaptığı, 29 Ekim 2008 tarihinde vizyona giren *Mustafa* isimli belgesel filmdir. Onlarca belgesele imzasını atan araştırmacı gazeteci ve yazar Dündar'ın eseri, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en çok izlenen belgesel filmi olmuştur. Box Office verilerine göre, 13 hafta vizyonda kalan film 1.101.014 kişi tarafından izlenmiştir. Atatürk'ün çeşitli yaş aralığındaki yıllarının anlatıldığı filmde ana karakterimiz pek çok oyuncu tarafından canlandırılmıştır. Goran Bregoviç'in müziklerini yaptığı filmde Atatürk'ün yaşamının bir bölümünün geçtiği Yunanistan'ın ve Makedonya'nın da kullanılması, filmin etkisini arttırmıştır. Bu film, Atatürk'ün askeri veya siyasi kişiliğinin ötesinde, sivil ve insani yanının ağır bastığı, hüznünü, umudunu ve kişilik özelliklerinin büyük kısmını psikolojik yönleri ile anlatması bakımından önemlidir. Film, Atatürk'ün ele alındığı diğer çalışmalardan daha farklıdır. Çünkü Atatürk'ü, bir tarihsel şahsiyetten öte mağrur bir çocuk, mağrur bir genç ve mağrur bir adam gözüyle aktarır. Film, vizyona girdiği zaman pek çok tartışmanın odağı hâline gelmiştir. Peki, Atatürk'ün anlattığı diğer filmlere nazaran, bu filmin bu kadar tartışılmasının nedeni neydi?

İlki, filmin bir belgesel olması... Sinemayla ilişkisi olan veya olmayan herkes bilir ki, belgesel; gerçeğe sadık kalmak zorundadır. Peki, gerçek kime ve neye göre gerçektir? Gerçeğin anlamı değişir mi?

İkincisi ve dolayısıyla ilk sorunun cevabı, tamamen bu açıklamada saklı. Çünkü gerçek, ideolojiye göre şekil alır, ona değerini ve anlamını verirken boyut değiştirmesini ve başka bir manaya kavuşmasını sağlar. Bu sebeple değişkendir, dönüşendir. Atatürk gibi ülkenin kurucu lideri olan bir değeri sanatsal bir yolla ele almak tamamen ideolojinin cevap arayacağı bir sorudur. Eğer, bu tarihsel olan gerçeklikle bire bir uyumlu olmak zorunda ise, yani bir belgeselse, onun yaşamının hangi evrelerinin gösterilip gösterilmeyeceği, dış sesin hangi cümlelerden oluşacağı ve nasıl bir ses tonuyla seslendirileceği ideolojinin de alanına girer. Belirli bir kesime göre, Atatürk'ün yalnız ve periyodik olarak hüzün dolu bir yaşantı sürüp "halkından kopukmuş gibi" gösterilmesi, onu yıpratmaya yöneliktir. İşte bu "yıpratma olasılığı" ideolojiktir. Kurmaca bir filmde, filmin niteliği tartışılabilir olmakla birlikte, bu meseleler konuşulmaz. Zira hikâye bellidir, Atatürk'ün kurmaca bir filmde hangi pozisyonda olduğu -tarihsel belgeler ışığında- bellidir. Ancak, belgesel varoluşu itibarıyla gerçeğe sadık kalacağını zaten ilan eder. Dolayısıyla, bir kişinin yaşamının anlatıldığı bir belgeselde, o kişinin yaşamının hangi noktalarının ele alınacağı ideolojinin kapsamına girer. Kaldı ki, film senaristi ve yönetmeni olan Dündar, film hakkında konuşurken, *"Ben kendi Atatürk'ümü anlatmak istedim. Evini, ailesini, toprağını kaybetmiş, bunun derin acısını yaşayan ve kendisine yeni bir yurt kurmaya çalışan bir çocuğun bunu başarma öyküsünü işledik. Atatürk'ün bazı zaaflarını da ele aldık. Celallendiği, çocuksulaştığı, duygusallaştığı, yalnızlaştığı anları da anlattık."* cümleleriyle filmin gerçekliğine dair görüşlerini dile getirir.

Son Not: Her süper kahraman filmi gibi yukarıda bahsi geçen Atatürk'ün anlatıldığı filmler de çok izlenmiştir.

İpek Atcan

HER YERDE...

10 Kasım'lar bana hem Atatürk'ü hem de onun yanında çocukluğumu hatırlatır her daim. Bayrakların yarıya indirilmesi, siren sesleri, araba kullanırken kornaya basan insanlar, herkesin nerede olursa olsun tam 9'u 5 geçe saygı duruşunda bulunması, kimilerinden dökülen göz yaşları ve tüylerin diken diken oluşu. Bu şaşmayan bir "10 Kasım saat 9'u 5 geçe" sahnesidir Türkiye'nin her yerinde... Hiçbir 10 Kasım hatırlamıyorum ki günlük güneşlik olsun, sanki hep kapalı bir hava hâkim oluyor. Yahut bir şekilde ruhundan ötürü hep kasvetli ve bulutlu hatırlıyorum, kim bilir... Bakalım bu 10 Kasım nasıl olacak?

Ama ben size günlük güneşlik bir konudan bahsetmek istiyorum. Türkiye'nin de dışına taşan ve dünyanın dört bir yanına yayılan Atatürk sevgisinden, Atatürk'ün adının verildiği ve anısının hâlâ yaşatıldığı yerlerden...

Atatürk'ün isminin verildiği her bir yerden bahsetmenin mümkün olacağını sanmıyorum ama Place Atatürk – Vise, Belçika; Kemal Atatürk Avenue – Dhaka, Bangladeş; Atatürk Avenue – Islamabad, Pakistan; Calle Mustafa Kemal Atatürk – Santo Dominigo, Dominik Cumhuriyeti; Mustafa Kemal Atatürk Caddesi – Yeni Delhi, Hindistan; Atatürk Sokağı – Tunus ve Atatürk Meydanı – Aşkabat, Türkmenistan bunlardan sadece bazıları. Bunun yanı sıra Meksika'da, İsrail'de, Hollanda'da, Yeni Zellanda'da, Venezuela'da, Küba'da, Avusturalya'da, Romanya'da, Macaristan'da ve dünyanın daha birçok şehirlerinde de heykelleri bulunuyor Atatürk'ün.

Sadece kurucusu olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nde değil, dünyanın neresine gitsek kendisinden bir anı, bir parça bulmamız mümkün...

Tabii sadece bunlarla da sınırlı kalmıyor Atatürk'ün dünyanın birçok yerinde anısını sürdürüşü. Adının verildiği parklar, okullar, zamanında vakit geçirdiği için onun adını alan yapılar ve daha nicesi.

Ülkemizde de tabii ki çok sayıda Atatürk müzesi ve anıtı mevcut. Anıtkabir zaten başlı başına bir şaheser. Ankara'daki Etnografya Müzesi, Alanya'daki Atatürk Evi ve Müzesi, Diyarbakır'daki Gazi Köşkü, Yalova'daki Termal Atatürk Köşkü, Rize'deki Atatürk Evi Müzesi ve Erzurum Atatürk Evi ve Müzesi mutlaka görmenizi tavsiye edeceğim yerler arasında. Tabii İstanbul'daki Dolmabahçe Sarayı'nı da unutmamak lazım. Bunların her biri hâlâ özenle korunup, o zamanki hâlinde tutulmaya çalışılıyor. Peki ya dünyadan örnekler?

Selanik – Yunanistan: Atatürk'ün doğduğu ve çocukluğunun bir kısmını geçirdiği ev günümüzde müze olarak hayatına devam ediyor ve dünyanın her yanından ziyaretçilere ev sahipliği yapıyor.

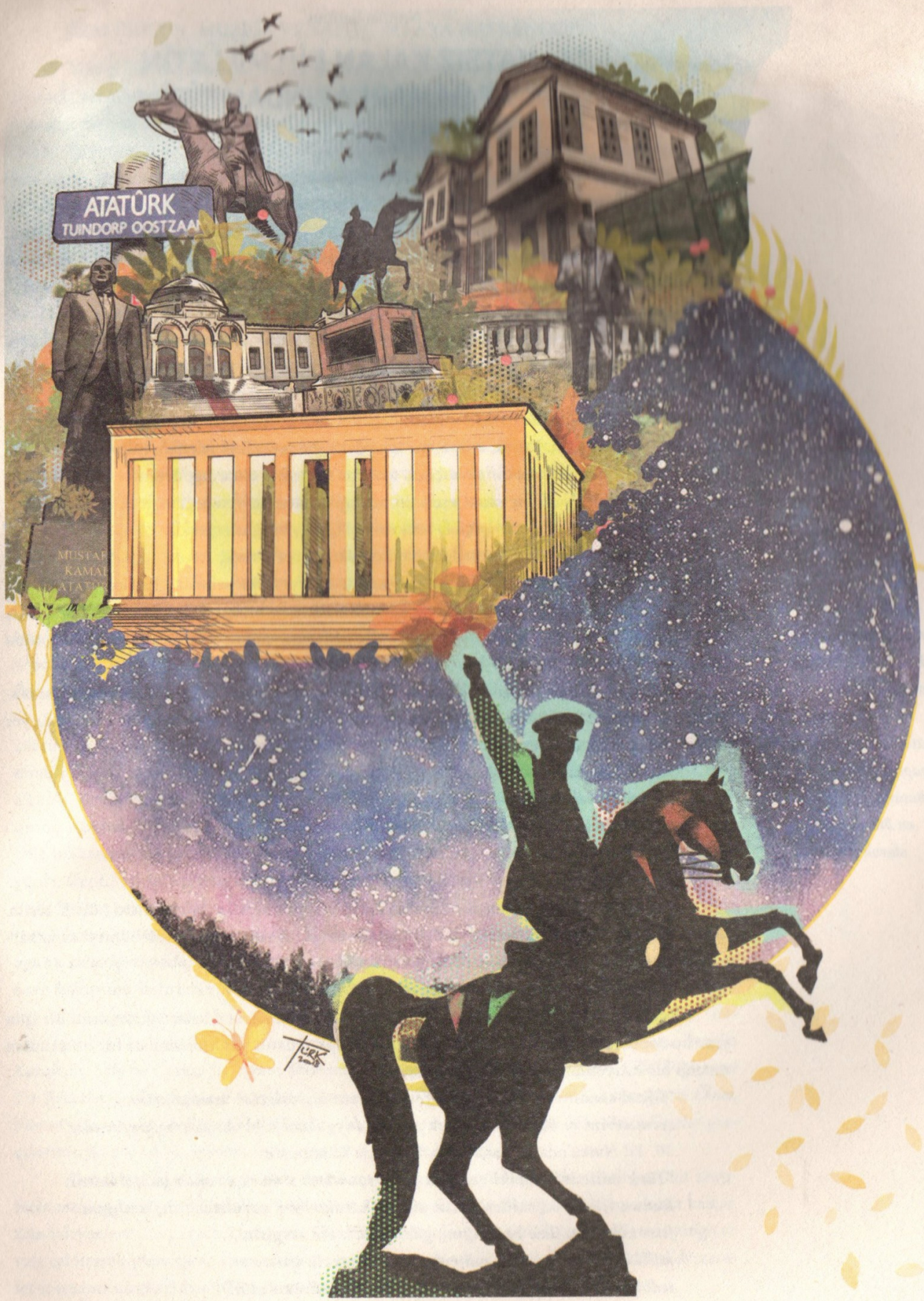
Üsküp – Makedonya: Her yıl 10 Kasım'da Atatürk için anma töreni düzenlenen Üsküp'te, Mustafa Kemal Atatürk adını taşıyan bir ilköğretim okulu bulunuyor.

Manastır (Bitola) – Makedonya: Makedonya'nın Üsküp'ten sonraki büyük şehirlerinden biri olan Manastır'da da Atatürk'ten bir hatıra bulunuyor çünkü askeri eğitimini orada almış Atatürk. Makedonya'nın da desteği ile o okul şimdilerde müze.

Karlovy Vary – Çek Cumhuriyeti: Prag'a yakın bir lokasyonda yer alan Karlovy Vary için Atatürk'ün şifa bulduğu yer deniliyor. Zamanında böbrek hastalığı esnasında buradaki kaplıcada uzunca bir süre vakit geçirmiş. Hâlâ o dönem kaldığı oda onun ismi ile hayat sürüyor.

Bakü – Azerbaycan: Tahmin edersiniz ki Azerbaycan Atatürk'ün isminin sıklıkla kullanıldığı yerlerden biri. Kendisinin adı hem bir parka hem de bir okula verilmiş.

Yani sadece kurucusu olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nde değil, dünyanın neresine gitsek kendisinden bir anı, bir parça bulmamız mümkün... Kim bilir belki zaten bazılarını çoktan görmüşsünüzdür. Ama belki de bazılarını görmeye gitmeye karar verirsiniz.

Erişcan Türk

Nermin Sarıbaş

"SANATSIZ KALAN BİR MİLLETİN HAYAT DAMARLARINDAN BİRİ KOPMUŞ DEMEKTİR."

Hiç düşündünüz mü sıradan bir insan olarak yaşamak varken koca bir ulusu kurtarmak için neden mücadele eder bir insan? Bu sorunun cevabı hem kolay hem de çok zor aslında. Liderlik vasfına sahip olmak, verilebilecek en kolay cevap. Evet, o, büyük bir liderdir. Ancak bu sorunun cevabı yalnız büyük bir lider olmasında gizli değil. Hayatını bir davaya adayan, yüzlerce yılda bir dünyaya gelen, özel vasıflara sahip bir insan olabilmektir bunun cevabı. Neyi yapıp neyi yapamayacağının farkında olan, geleceği en ince ayrıntısına kadar görebilen, vizyon sahibi, düşlerine ve hayallerine inanan bir lider olmakta, insanüstü bir bilişe ve zekâya sahip olmakta gizli.

Bir ülkeyi yeniden inşa etmek, yepyeni kurumlarla donatmak, bir hamura şekil verir gibi yeniden şekil vermek herkesin harcı değildir. Bir heykeltraşın ilmek ilmek eserini işlediği gibi kurar ülkesini. Kurak, çorak, bir iğne dahi alamayacak sefaletten, milyonluk bir ülke haline getirmedeki tutkusu, bir sanatçının tuvaline fırçasıyla aktardığı desenler kadar ince bir zekânın ürünüdür. Nasıl bir sanat eserinin niteliği sanatçının yeteneğine göre anlam kazanıyorsa, onun yaptıkları da aynı şekilde mükemmelliğinin bir göstergesidir.

Bir ulusun var olma mücadelesine liderlik eden Atatürk, sanatı, yaptığı devrimlerin tamamlayıcısı, sanatta başarılı olmayı ise yaptığı devrimlerin başarılı olmasının en önemli yolu olarak görür. O, sanatçının yalnızca kendini ifade ediş biçimi olmadığının farkında olan, yeniyi arayıp bulan, sorgulayan, duygularını dile getiren, topluma yön veren etkisi olduğunun farkında olan sanatçı ruhlu bir liderdir.

Bir ulusun var olma mücadelesine liderlik eden Atatürk, sanatı, yaptığı devrimlerin tamamlayıcısı, sanatta başarılı olmayı ise yaptığı devrimlerin başarılı olmasının en önemli yolu olarak görür.

Sanat alanında elde edilecek başarının bütün devrimlerin başarısının bir göstergesi olarak gören Atatürk, bu alanda başarılı olamayan toplumların çağdaş medeniyetler arasında yer alamayacağının altını çizer:

"Bir millet ki resim yapmaz, heykel yapmaz,
bilimin gerektirdiği şeyleri yapmaz; itiraf etmeli ki
o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur.
Oysaki bizim ulusumuz, gerçek nitelikleriyle uygarlığa erişmeye lâyıktır,
uygarlığa erişecektir ve ilerleyecektir."

Ona göre insan ruhunun güzelliğinin ifadesinin en önemli yoludur sanat. Müzik, resim, heykel sanatı, edebiyat, mimarlık ve danstan oluşan güzel sanatları icra edebilmeyi sanatkârlık olarak görür ve sanatçılara özel bir anlam yükler:

"Sanatkâr el öpmez; sanatkârın eli öpülür."

Öyle ki sohbet ortamlarının başköşesine her zaman sanatçıları yerleştirir. Bir gün yine bu sohbetleri esnasında ressam İbrahim Çallı'ya sanatın nasıl toplumları bir arada tutan önemli bir misyonunun olduğundan bahseder:

"Güzel sanatlar; aynı milletin çocuklarının birbirlerini tanımalarını,
sevmelerini ve böylece oluşacak yüksek duygulara tâbi olmalarını temin eder."

10. Yıl Nutku'nda ise sanatla ilgili şunları belirtmiştir:

"Türk milletinin tarihi vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir.
Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını,
fıtrî zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini,
millî birlik duygusunu mütemadiyen her türlü vasıta ve
tedbirlerle besliyerek inkişâf ettirmek millî ülkümüzdür."

ATATÜRK'ÜN MÜZİĞE VE SAFİYE AYLA'YA HAYRANLIĞI

Müziği bir devrimde en çabuk ve en önde götürülmesi gereken bir dal olarak gören Atatürk, bir toplumun müzikteki değişiklikleri algılayıp kavramasını, devrimlerin toplumda yarattığı etkinin başarısı olarak görür. Bir keresinde ziyaret ettiği İzmir Kız Öğretmen Okulu'nda öğrencilerle sohbeti sırasında kendisine sorulan hayat ve müzik ilişkisi sorusuna hayatın neşesi, ruhu, sevinci anlamına gelen müziğin hayatın ta kendisi olduğunu ve müzik olmadan bir yaşamın olamayacağı cevabını verir.

Osmanlı müziğinin tek başına bir ulusu temsil edemeyeceğini, müziğin evrensel değerlere sahip bir sanat olarak icra edilmesi gerektiğini düşünen Atatürk, Batı müziklerinin yapı olarak neşeli mizaca sahip Türklere çok şey katacağını düşünür. Alman biyografi yazarı Emil Ludwig'in Atatürk ile yaptığı bir söyleşisinde Doğu müziğinin Batılı kulaklara garip geldiğini, bir Batılı için Doğu müziğinin anlaşılamaz olduğunu ifade ederken Atatürk büyük bir nezaketle ve hazırcevaplılıkla kendi özümüzün ne kadar önemli olduğunu:

"Bunlar hep Bizans'tan kalma şeylerdir. Bizim gerçek musikimiz Anadolu halkından işitilebilir." cümlesiyle vurgular. Batı müziğinin çağdaş seviyeye dört yüz yıllık bir sürede ulaştığını ekler ve, ***"Bizim bu kadar beklemeye vaktimiz yok. Bunun için Batı musikiciliğine kucak açtığımızı görüyorsunuz."*** diyerek kaynağını Anadolu'dan alan bir müzik anlayışının hızla değişim geçirmesi gerektiğini vurgular.

Sultan İkinci Mahmut döneminde kurulan Muzıka-yı Hümâyûn'un Saray Orkestrası'nı 1924 yılında İstanbul'dan Ankara'ya taşıyarak "Riyâset-i Cumhur Musiki Hey'eti" yani "Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası"nı kurdurur. Aynı yıl 'Musiki Muallim Mektebi'nin açılmasını destekler, 1928-1933 yılları arasında bu okulda öğretmen, orkestra elemanı ve askeri bando elemanı yetiştirilmesi için çalışmalar başlatır. 1925 yılında düzenlenen bir yarışma sonrasında, dereceye giren gençleri sanatçı ve müzik öğretmeni yetiştirmek üzere Berlin, Paris, Budapeşte, Prag gibi Avrupa'nın önemli kültür şehirlerine gönderilmesini sağlar.

En büyük tutkularından biri olan Türk sanat müziğini dönemin en güzel sesli sanatçılarından Safiye Ayla'dan dinlemeyi çok seven Atatürk aynı zamanda onun şarkılarına eşlik etmeyi de çok sever. Halk müziği dinlerken hem türkülere hem de halk oyunlarına eşlik eder sıklıkla. Zeybek oyununa ise ayrıca düşkündür. Ne de olsa yiğit efelerin, kahramanların dansıdır bu. Atatürk'ü izlemiş olma şerefine erişenler, onun dans ederken büyük bir zerafet ve asaletle muhteşem bir koreografiye imza attığını, izleyenlerin âdeta büyülendiğini anlatırlar her yerde. Çeşitli etkinliklerin programlarına bu asil oyunu da dâhil ettirir. Selim Sırrı Tarcan'ın derlediği zeybek oyunlarından *"Tarcan Zeybeği"* olarak anılan oyununu defalarca izleyen Atatürk, Tarcan'a, ***"Artık, Avrupalılara bizim de mükemmel bir raksımız var diyebiliriz ve bu oyunu salonlarımızda, müsamerelerimizde oynayabiliriz."*** sözlerini söyler. Doğduğu toprakların kokusunu hatırlatan Rumeli türkülerine ayrı bir sevdalıdır. Atasının, babasının yadigarını hatırlar her zaman. Mavi gözlü, sarı saçlı bu dev lider, *Kimseye Etmem Şikâyet, Mani Oluyor, Havada Bulut Yok, Dayler Dayler, Cana Rakibi Handan Edersin, Alişimin Kaşları Kara, İzmir'in Kavakları, Şahane Gözler, Sigaramın Dumanı, Asker Yolu Beklerim, Çile Bülbülüm Çile, Değirmene Un Yolladım, Şu Dalmadan Geçtin Mi, Pencere Açıldı Bilal Oğlan, Habugaha Girdim, Yanık Ömer, Fikrimin İnce Gülü, A Benim Mor Çiçeğim, Vardar Ovası* ve *Akşam Oldu Yine Bastı Kareler* parçalarını ayrı bir sever, bunlara eşlik etmekten ayrı bir keyif alır.

Gençlik yıllarından beri Batı danslarına karşı ilgisi olan Atatürk, çeşitli yardım kuruluşlarının organize ettiği balolara katılır, her zamanki destansı şıklığıyla en önce dansa kalkar, tüm izleyenlere dans ziyafeti çektirir. Cumhuriyet balolarında, müzik topluluklarına tango ve vals çaldırarak piste çıkar, dans edenlere eşlik eder, salondaki diğer şık beyefendileri de zerafet içerisindeki güzel hanımları dansa kaldırmalarını yönünde teşvik eder.

EDEBİYAT'A DÜŞKÜNLÜĞÜ

Atatürk, henüz Manastır Askeri İdadisindeki öğrencilik yıllarındayken edebiyata meraklı olan ve şiir yazan arkadaşı Ömer Naci ile birlikte geçirdiği uzun vakitler sırasında edebiyata olan ilgisi bir merak hâline dönüşür. Öyle ki bu durum öğretmeninin de dikkatini çeker ve genç Mustafa Kemal'e bu tür ilgilerinin kendisini askerlikten uzaklaştıracağını söyler. Ancak o, hiçbir zaman ne derslerini, ne askerliğini ne de edebiyatı ihmal etmez. Edebiyatla ilgili,

> ***"Söz ve manâyı, yâni insan dimağında yer eden her türlü bilgileri ve insan karakterinin en büyük duygularını, bunları dinleyenleri veya okuyanları çok alâkalı kılacak surette söylemek ve yazmak sanatı."***

tanımlamasını yapan Atatürk, edebiyatı da tüm sanat dalları gibi toplumun hayatını şekillendiren, yön veren, nesiller arasında bir köprü vazifesi gören en önemli sanat dallarından biri olarak görür. Her fırsatta şiiri ve edebiyatı çok sevdiğini dile getirirken bazı sohbetlerinde şiirler okur, bazen de edebi tasvirlerde bulunur.

ATATÜRK VE SİNEMA TUTKUSU

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan sinema sanatının tüm dünyaya yayılması yirminci yüzyılın başlarına denk gelir. Her anlamda yeniliklerin öncüsü olan ve tüm yenilikleri takip eden Atatürk'ün bu anlamda da vizyon sahibi bir lider olduğunu şu cümlelerinin içinde görmek mümkündür:

> ***"Sinema öyle bir keşiftir ki, bir gün gelecek barutun, elektriğin ve kıtaların keşfinden çok dünya medeniyetinin veçhesini değiştireceği görülecektir. Sinema, dünyanın en uzak köşelerinde oturan insanların birbirlerini sevmesini, tanımalarını temin edecektir. Sinema insanlar arasındaki görüş, düşünüş farklarını silecek, insanlık idealinin tahakkukuna en büyük yardımı yapacaktır. Sinemaya lâyık olduğu ehemmiyeti vermeliyiz."***

Anadolu'da topyekûn verilen bağımsızlık mücadelesi hakkında toplumu bilgilendirmeyi kendine görev bilen büyük önder, bu konuda sinemanın bir iletişim aracı olarak kullanılmasını tavsiye eder hatta çeşitli belgesellerin çekilmesini ister. Muhsin Ertuğrul'un 1932'de çektiği *"Bir Millet Uyanıyor"* filminin senaryosunu bizzat incelerken, dönemin genç sinemacısı Fuat Uzkınay'ın 1934 yılında hazırladığı *İstiklâl Savaşı* belgesellerinin daha da geniş kapsamlı olarak çekilmesi konusunda talimat verir.

Türk sinemasının henüz ayaklanmaya başladığı bu dönemde, 1931 yılında sesli olarak çekilen *"İstanbul Sokaklarında"* adlı ilk Türk filmi ile ilgili övgüleri duyan Atatürk hemen yakın dostlarını toplayarak sinemaya gider ve bu filmi izler. Mutluluğunu da sürekli yanında olan uşağı Cemal Granda'yla paylaşır:

> ***"Çelebi Efendi, iyi vakit geçirdik."***

Sinema sanatı ile ilgili çalışmalar yapmak üzere o dönemde belgesel filmlerdeki başarısıyla tanınan ünlü Sovyet yönetmen Sergey Yutkeviç ve yardımcısı Lev Oskaroviç'i Türkiye'ye davet eder. Reşat Nuri Güntekin ve Fikret Adil gibi yazarların da verdiği destekle çekilen *"Türkiye'nin Kalbi; Ankara"* belgesel filmi 1934 yılında tamamlanarak Cumhuriyet'in 10. yılında gösterime girer.

GÜZEL SANATLARA İLGİSİ

Güzel sanatlara, heykel sanatına ve resme çok düşkün olan Atatürk, 1908 yılında 'Osmanlı Ressamlar Cemiyeti' olarak kurulan topluluğun, 1921 yılında 'Türk Ressamlar Cemiyeti', 1926 yılında 'Türk Sanâyi-i Nefise Birliği' ve daha sonra da 'Güzel Sanatlar Bir-

Aysu Bekar

"Sanatkâr, toplumda uzun çaba ve çalışmalardan sonra alnında ışığı ilk duyan insandır."

liği' adını alarak sanat alanında ülkenin en temel taşları arasında yer almasını sağlar. 1927 yılında 'Güzel Sanatlar Enstitüsüne dönüştürülen 'Sanâyi-i Nefise Mektebi, sanat çalışmalarına Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi olarak devam eder. Heykel sanatına çok önem veren Atatürk'ün ünlü eserleri incelediği bilinir. Hatta bu sanata düşkünlüğünü,

"Dünyada medeni olmak, ilerlemek ve olgunlaşmak isteyen herhangi bir millet, mutlaka heykel yapacak ve heykeltıraş yetiştirecektir."

sözleriyle ifade eder. Bu sanat dalını teşvik etmek amacıyla 1929 yılında Cumhuriyet'in ilk sanatçı topluluğu 'Müstakil Ressam ve Heykeltıraşlar Birliği' kurulmasına ön ayak olur. 1933 yılında aralarında Nurullah Berk, Zeki Faik İzer, Elif Naci, Cemal Tollu, Abidin Dino ve Zühtü Müridoğlu ünlü sanatçıların bulunduğu beş ressam ve bir heykeltraştan D grubu adlı sanat topluluğu kurulur.

ATATÜRK VE TİYATRO

Bir başka sanat dalı olan tiyatro sanatı yüzyıllar boyunca Anadolu'da halk tiyatrosu denilen ortaoyunu, karagöz ve kukla sanatıyla vücut bulurken Osmanlı Dönemi'nde Batılı anlamdaki ilk tiyatro çalışmaları Tanzimat Dönemi'nde yapılır. Ancak yaşanan siyasal çalkantılar, savaşlar ve son dönemlerdeki gericilik nedeniyle bu sanat dalında pek fazla ilerleme kaydedilmez. Cumhuriyet sonrasında bizzat Atatürk tarafından çeşitli atılımlar yapılır. Muhsin Ertuğrul öncülüğünde Şehir Tiyatrosu ve çağdaş yöntemlerle eğitim veren Devlet Konservatuarı kurulur. Şehir Tiyatrosu (Dârü'l-Bedâyi) sanatçıları 1930 yılının Nisan ayında yeni Türk Ocağı Tiyatrosunu açmak üzere geldikleri Ankara'da *"Hamlet"*, *"Murai"*, *"Muhayyel Hasta"* gibi klasiklerle Alman ve Fransız modern piyeslerinin bazılarını sahnelerler. Bu oyunları izleyen Atatürk emeği geçen tüm sanatçıları Çankaya Köşkü'ne davet eder ve unutulmaz sözlerini orada dile getirir:

"Efendiler, hepiniz me'bûs olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hattâ Reis-i Cumhur olabilirsiniz. Fakat sanatkâr olamazsınız. Hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu çocukları sevelim."

1936 yılında kurulan "Millî Musiki ve Temsil Akademisi" ile yalnız müzik değil sahne sanatlarında da önemli adımlar atılır. Teşkilat Kanunu'nda da belirtildiği üzere "Sahne temsilinin her dalında bilgili elemanlar ve öğretmenler yetiştirmek" amacı altında hem tiyatroya hem de opera sanatına ödenek sağlayan büyük önder bu konuda da önemli devrimler yapar.

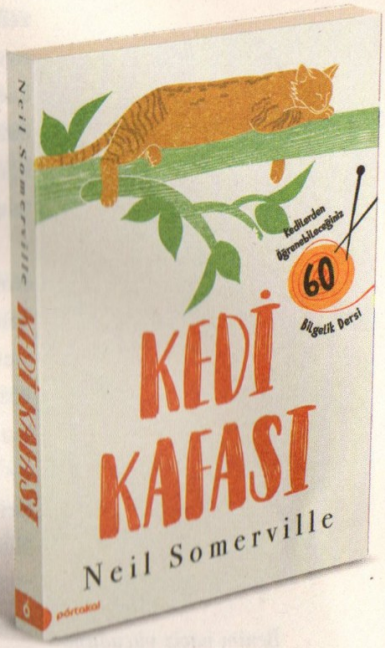
Pek çok konuşmasında sanatın bir toplumun kendisindeki sağlam veya hasta taraflarını görmesini sağladığını dile getiren Atatürk, toplumların ders alabilmesi için tiyatro eserlerinde tarihi olaylardan ve bilgilerden de yararlanılmasını özellikle tavsiye eder. Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Akın* adlı oyununu izledikten sonra oyuncuları tebrik eden Atatürk, bu gençlerin Avrupa'nın en iyi okullarında eğitim alabilmeleri konusunda hükümete talimat verir.

Behçet Kemal Çağlar'ın edebi çalışmalarını takdir eder, tiyatro eserleri yazması için teşvik eder, bu konudaki bilgisini artırabilmesi için onu İngiltere'ye gönderir. Hatta ona ***"İyi tarih bilirsen iyi piyes yazarsın"*** diyerek tarih ve tiyatro arasında bağ kurulmasının önemine dikkatini çeker.

Atatürk'ün sanatla ilgili çalışmalarını birkaç sayfaya sığdırmak mümkün değildir. Ülkeyi, devraldığı enkazın üzerine inşa ederken en büyük arzusu ilmek ilmek elleriyle baştan yarattığı bu ülkenin, Türkiye Cumhuriyeti'nin, sonsuza dek çağdaş, özgür, sanata, bilime, eğitime, eşit haklara sahip bir ülke olarak yaşamasıdır. Bu konuda en çok da Türkiye Cumhuriyeti'nin sanatçılarına güvenmiştir.

"Sanatkâr, toplumda uzun çaba ve çalışmalardan sonra alnında ışığı ilk duyan insandır."

"BİR KEDİYLE GEÇİRİLMİŞ ZAMAN BOŞA HARCANMIŞ DEĞİLDİR."
Sigmund Freud

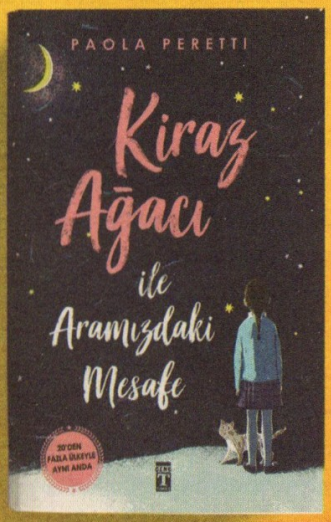

Kediler, karakterinizi bir psikiyatristten daha iyi okur.

www.portakalkitap.com portakalkitap KitapPortakal "Taze Edebiyat" pörtakal

Gençlere ve içindeki gençle yaşamayı bilenlere...

GENÇ TİMAS

iyi ki kitaplarım var... genctimas.com genctimas genc_timas genctimas

Feride Şenol

ATATÜRK'ÜN SON GÜNLERİ

Pek az kaynakta geçmesine rağmen Mustafa Kemal Atatürk aslında doğuştan bir akciğer rahatsızlığı yaşıyormuş. Mustafa Kemal Manastır Askerî İdadisinde ciddi bir sıtma hastalığı geçirmiş. Trablusgarp'a giderken geçirdiği kaza nedeniyle kaburgaları kırılmış, akciğeri zedelenmiş. Derne Savaşları'nda gözünden yaralanıp Viyana'da tedavi görmüş. Büyük Harp sırasında başlayan böbrek rahatsızlığı uzun yıllar sürmüş ve 1918 yılında Avusturya Karlsbad kaplıcalarında tedavi görmüş. Milli Mücadele sırasında böbrek sancıları çekmeye devam etmiş, Sakarya öncesinde ise üç kaburgasını kırmış. 1924-1927 yılları arasında kalp rahatsızlığı geçirmiş ve tedavi olmuş. 1936 yılında soğuk algınlığı neticesinde ateşli bir akciğer hastalığı atlatmış.

Çok çalışmak, çok koşturmak ve uykusuzlukla geçen ömründe sağlığına pek dikkat etmemiş Mustafa Kemal Atatürk. Atlattığını düşündüğü her sağlık problemi daha sonra yeniden karşısına çıkmış. Dönemin sağlık koşulları ele alınırsa özellikle yıllar içinde geçirdiği ateşli hastalıklar, kaburgalarının kırılması sonucu aldığı akciğer zedelenmesi 1937 yılında gözle görülür duruma gelen halsizlik, iştahsızlık, saç dökülmesi, güçsüzlük, kaşıntı ve şiddetli burun kanamalarıyla sağlık durumu ciddiyetini belli etmiş.

1937 yılına gelindiğinde Cumhuriyet kurulalı 14 yıl geçmiştir. Türkiye dünya devletleri arasında yerini almıştır. Bu dönemde Atatürk'ü etkileyen iki olaydan biri Fransa ile olan Hatay anlaşmazlığı diğer olay ise İsmet İnönü'nün görevden ayrılması olmuştur.

Benim naçiz vücudum, elbet bir gün toprak olacaktır, ancak Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır.

Mustafa Kemal Atatürk

Atatürk'ün rahatsızlığına ilk teşhisi koyan Yalova Termal Kaplıcaları Müdürü Dr. Nihat Reşat Belger olmuş. 22 Ocak 1928 günü Atatürk'ü muayene eden Dr. Belger kaşıntının sebebinin akciğer büyümesi ve sertleşmesi olduğunu söylemiş, kesin tanı için Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp çağrılmış ve onun da teşhisi aynı olmuş. Atatürk'e siroz teşhisi konulmuş, bundan sonra yapması gereken yegâne şeyin dinlenmek ve iyi beslenmek olduğunu belirtilmiş.

Lakin Atatürk durmamış, teşhis konulduktan birkaç gün sonra 1 Şubat'ta Gemlik Suni İpek Fabrikası'nın, 2 Şubat'ta Merinos Fabrikası'nın açılışlarına gitmiş. Baloya katılmış, dans etmiş, soğuk havada yürümüş ve zatürre olmuş. On günlük bir tedavinin ardından bu hastalığı da yenmiş. Ama hastalığı kabul edip hayatını ona göre düzenlemeyi reddeden Atatürk giderek ağırlaşmış. İlk etapta yurt dışından doktor gelmesini, ülkenin güçsüz görünmesi açısından kabul etmeyen Atatürk için daha sonra Mart ayında Fransa'dan Prof. Dr. Fiessinger gelmiş ve teşhisi doğrulamış. Atatürk, Fiessinger'in talimatlarına uymayı kabul etmiş. Bunun üzerine hükümet ilk defa 30 Mart'ta Cumhurbaşkanı'nın rahatsızlığı üzerine resmi yazı yayımlamış.

Atatürk'ün dinlenmesi 20 Mayıs'a kadar sürmüş. Sonrasında kendisi için artık kişisel bir mesele halini alan Hatay sorununu sonlandırmak istemiş. Türkiye'nin Fransa karşısında keskin duruşunu göstermek adına hastalığından şikâyet etmeden 20 Mayıs'ta Mersin'e 24 Mayıs'ta da Adana'ya gitmiş. Ankara'ya döndüğünde ise bedeni daha da zayıf haldeymiş. Ankara'da bir gün kalmış ve hemen 26 Mayıs'ta İstanbul'a hareket etmiş. Doktorlar ona deniz havasının daha iyi geleceğini belirtmişler, bunun üzerine Atatürk'e bir yat alınmış. Ama durum ciddiliğini sürdürmüş. 29 Mayıs'ta yapılan muayene sırasında karnında biriken su alınmış.

1 Haziran'dan 25 Temmuz'a kadar Savarona adlı yatında yaşamış Atatürk. Fiessinger ikinci defa muayene için geldiğinde, durumun ciddiyeti konusunda uyarılarını sunmuş. Ama onu dinlemeyen Atatürk, 9 Temmuz'da Savarona içinde yapılan Bakanlar Kurulu toplantısına saatlerce başkanlık etmiş. Atatürk'ün durumunun ciddileşmesi üzerine Fiessinger üçüncü defa gelmiş ve artık 24/25 Temmuz gecesi Dolmabahçe Sarayı'nda istirahat sağlamasını uygun görmüş.

Atatürk'ün hastalığının seyri Dolmabahçe'ye taşınmasının ardından daha da kötüleşmiş. Hastalık artık üçüncü evresine girmiş. Bunun üzerine Viyana ve Berlin'den doktorlar getirilmiş, gelen doktorlar Türk doktorlarla beraber Atatürk'e çeşitli konsültasyonlar yapmışlar fakat artık bir çarenin kalmadığını belirtmişler. Hastalığına rağmen devlet işlerinden uzak durmayan ve misafirlerini sürekli Saray'da ağırlayan Atatürk, 3 Eylül 1938'de Hatay Devleti'nin kuruluşunu Cumhuriyet Hükümeti'nin bir başarısı olarak kutlamış. 5 Eylül'de ise vasiyetini yazmış.

"Malik olduğum bütün nukut ve hisse senetleri ile Çankaya'daki menkul ve gayrimenkul emvalimi Halk Partisi'ne aşağıdaki şartlarla terk ve vasiyet ediyorum:

1-Nukut ve hisse senetleri, şimdiki İş Bankası tarafından nemalandırılacaktır.

2- Her seneki nemadan bana nispetten serefi mahfuz kaldıkça, yaşadıkları müddetçe, Makbule'ye ayda 1.000, Afet'e 800, Sabiha Gökçen'e 600, Ülkü'ye 200 lira ve Rukiye ile Nebile'ye şimdiki 100'er lira verilecektir.

3- Sabiha Gökçen'e bir ev de alınabilecek para verilecektir.

4- Makbule'nin yaşadığı müddetçe Çankaya'da oturduğu evde emirlerinde kalacaktır.

5- İsmet İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç oldukları yardım yapılacaktır.

6- Her sene nemadan mütebaki miktar, yarı yarıya Türk Tarih ve Dil kurumlarına tahsis edilecektir."

6 Eylül tarihinde Fiessinger dördüncü defa gelmiş, artık Atatürk'ün durumunun ciddileştiğini belirtmiş. Karnından defalarca kez su alınmış. Ziyaretleri sınırlandırılmış. Bütün bunlara rağmen 29 Ekim'de Ankara'da olmak isteyen Atatürk'ün bu arzusu doktorları tarafından geri çevrilmiş. Karnında asit toplanmasının ilerlemesiyle 16 Ekim'de ilk kez komaya girmiş, üç gün kaldığı koma sonrasında Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği 23 Ekim gününde sabah ve akşam günde iki defa sağlık durumunu belirten bildiriler yayımlamış.

Atatürk ilk koması sırasındayken "aman dil" ya da "aman değil" şeklindeki sayıklamaları daha sonra yayımlanan hatıratların içerisinde yer alıyor. Hastalık ve koma durumu daha sonrasında Atatürk'ün bedensel ve zihinsel aktivitelerinde sorunlar oluşmaya başlamış.

Atatürk'ün o dönem yaşadıklarını daha sonra hatıratlarını yazan yanında bulunan doktor ve yaverleri tarafından yayımlanan hatıratlardan öğreniyoruz. Atatürk'ün son günlerinde ve ölüm anında yanında dokuz doktor bulunmuş. Bu isimler, hükümet tarafından yayınlanan Atatürk'ün sıhhat durumu hakkında halkı bilgilendiren tebliğlerin altında imzası olan kişiler.

Cumhuriyet'in 15. yıl kutlamalarında bulunamadığı için 29 Ekim'de orduya şu mesajla seslenmiş: ***"Zaferleri ve mazisi insanlık tarihi ile başlayan, her zaman zaferle beraber medeniyet nurlarını taşıyan kahraman Türk Ordusu... Türk vatanının ve Türklük camiasının şan ve şerefini dâhilî ve haricî her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibaret vazifeni her an yapmaya hazır olduğuna benim ve büyük ulusumuzun tam iman ve itimadımız vardır."***

1 Kasım 1938'te meclis konuşmasını Atatürk'ün yerine Celal Bayar okumuş. Yakınları ile son kez 6 Kasım'da görüştürülmüş. 8 Kasım'da yeniden komaya girmiş.

Odada bulunan kişilerden biri olan dönemin Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ün komaya girmeden önceki durumunu hatıralarında şu şekilde anlatıyor:

"Saat 18.00'den sonra yanından ayrılıp günlük işlerimle meşgul olmak üzere büroma inmiştim; çok geçmeden fenalaştığını telefonla bildirdiler (saat 18.55). Telaşla hususî daireye koştum; yatak odasının iç içe olan iki kapısı arasındaki boşlukta Ali Kılıç duruyordu. Odaya girdiğim zaman Atatürk'ü şu vaziyette gördüm: Yatağın ortasında, iki elini yanlarına dayamış, oturuyor ve mütemadiyen öğürerek: "Allah kahretsin" diye söyleniyordu; ara sıra da hizmetçilerin tuttukları tasa koyu kahverengi bir mayi (pıhtılaşmış kan) çıkarıyordu. Nöbetçi Doktor Abrevaya ile o sırada yetişen Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp kendisine yine bir taraftan bazı ilaçlar enjekte etmeye, bir taraftan

da buz parçaları yutturmaya başladılar; bir aralık sağında bulunan tuvalet masası üzerindeki saate baktı; her halde iyi göremiyordu ki bana sordu:

'Saat kaç?..'

Cevap verdim: '7.00 Efendim.'

Aynı suali bir iki defa daha tekrar etti, aynı cevabı verdim. Biraz sükûnet bulunca yatağa yatırdık; başucuna sokuldum:

'Biraz rahat ettiniz değil mi efendim?..' diye sordum.

***'Evet!..'** dedi.*

Arkamdan Neşet Ömer İrdelp yanaşıp rica etti: 'Dilinizi çıkarır mısınız efendim?..'

Dilini ancak yarısına kadar çıkardı; Dr. İrdelp tekrar seslendi: 'Lütfen biraz daha uzatınız!..' Nafile!.. Artık söyleneni anlayamıyordu; dilini uzatacağı yerde tekrar tamamen çekti; başını biraz sağa çevirerek Dr. İrdelp'e dikkatle baktı ve "Aleykümselam" dedi; son sözü bu oldu ve ikinci ponksiyondan tam 30 saat sonra komaya girdi."

Soyak, Hasan Rıza (1973). Atatürk'ten Hatıralar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s.771.

9 Kasım'da durumunun tehlikesi bir bildiri ile duyurulmuş ve 10 Kasım sabahı çektiği acılar ve ağrılar son bulmuş. Hükümet bu acı haberi halka bir bildiri ile duyurmuş.

"...Türk Milleti Ulu şefini, insanlık büyük evlâdını kaybetti. Milletimize içimiz yanarak bu tarife sığmayan ziyaından dolayı ve derin taziyelerimizi sunarız... Ölmez olan onun büyük eseri Cumhuriyet Türkiye'sidir... Bugün ayrılığına ağladığımız Büyük Şefimiz Atatürk, her vakit Türk Milletine güvendi... Ebedî Türk Milleti, onun eserlerini ebediyete kadar yaşatacaktır. Türk gençliği onun kıymetli emaneti olan Türkiye Cumhuriyeti'ni daima koruyacak ve onun izinde yürüyecektir. Kemal Atatürk, Türk'ün tarihinde ve gönlünde daima yaşayacaktır."

Atatürk'ün tabutu 16 Kasım'da Dolmabahçe Sarayı'nda hazırlanan bir katafalkaya konulmuş ve halkın ziyaretine açılmış. 19 Kasım'da kılınan cenaze namazının ardından tabutu 12 general tarafından top arabasına alınarak önce Zafer torpidosuna sonra ise Yavuz zırhlısına taşınmış. 101 tane top atışı ile Atatürk'ü naaşını selamlanmış. 20 Kasım günü Ankara'ya trenle ulaşan naaş törenle karşılanmış ve yine 101 tane top atışı ile selamlanmış. Atatürk'ün tabutu TBMM'de hazırlanan katafalkaya yerleştirilmiş, silah arkadaşları, generaller, subay ve askerler tazim nöbeti tutmuşlar. 21 Kasım günü Atatürk görkemli bir törenle geçici olarak Etnografya Müzesinde hazırlanan kabire yerleştirilmiş. Atatürk 10 Kasım 1953 tarihinde Etnografya Müzesinden Anıtkabir'e yine görkemli bir törenle nakledilmiş.

Atatürk'ün vefatının ardından 11 Kasım'da oy birliğiyle Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü 21 Kasım günü bir bildiri yayımlayarak acısını dile getirmiş;

"...Devletimizin bânisi ve milletimizin fedakâr, sadık hadimi (hizmet edeni); İnsanlık idealinin mümtaz siması; Eşsiz kahraman Atatürk; Vatan sana minnettardır. Bütün ömrünü hizmetine verdiğim Türk milleti ile beraber senin huzurunda tâzim ile eğiliyoruz."

Atatürk'ün ölüm anında yanında olan ve duyduğu üzüntüyü ifade edemeyen yaveri Salih Bozok merdivenlerden koşup alt katta boş bir odaya kendini kapatıyor ve odadan tek el silah sesi duyuluyor. Salih Bozok'un kalbine sıktığı kurşun onu sadece yaralıyor ve Bozok daha sonra bu anı şöyle anlatıyor.

"Hekimler büyük ölünün odasından çıktıkları zaman yüzüm kim bilir nasıl korkunç bir hal almıştı ki operatörü Mim Kemal Bey telaşlanarak: 'Nereye gidiyorsun?' diye sormaya mecbur oldu. 'Hiç' dedim, 'gidiyorum. İşim bitti artık.' Fakat Mim Kemal Bey bırakmadı. Kolumdan tutarak aşağı kadar indirdi. Kalbim, iki değirmen taşı arasına düşmüş bir buğday tanesi olsa ancak bu kadar ezilirdi. Ne ağlayabiliyor, ne konuşabiliyor, ne de konuşulanları anlıyordum. Bir ara büsbütün kendimden geçmişim. Odadan deli gibi fırladım. 'Nereye?' diye arkamdan koştular. 'Şimdi geliyorum,' dedim. Bundan sonrasını hiç, ama hiç hatırlamıyorum."

Duygu Topçu

Çünkü vicdanımız ıstırap çekmeden verebileceğimiz kararlar,
ancak eylemin sonuçlarına bağlıdır...

Mustafa Kemal Atatürk

Fethi Yılmaz

Ulusun bağımsızlığını
yine ulusun azim ve kararı kurtaracaktır.

Mustafa Kemal Atatürk

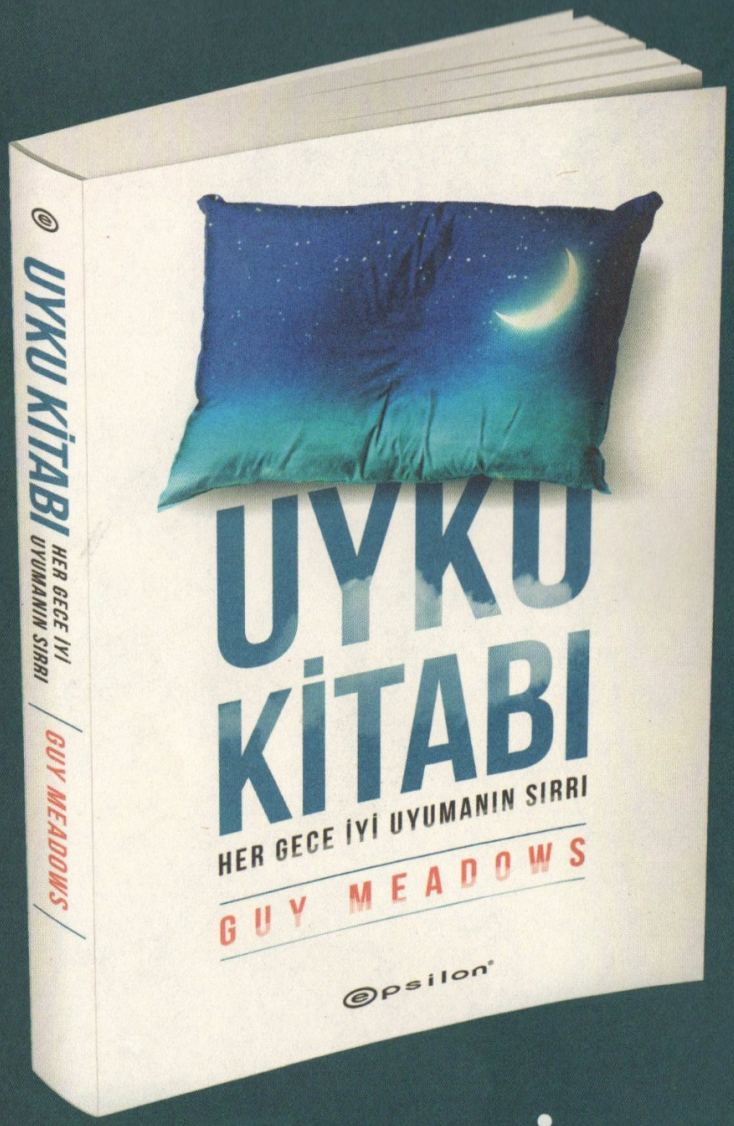
Rabia Aydoğan

Dünyada, ulusun bağrında özgür bir birey olmak kadar
büyük bir mutluluk var mıdır?

Mustafa Kemal Atatürk

Etkili, İlaçsız, 5 Haftalık Plan

"İyi uyku yatağa girip kafanızı yastığa koymaktan başka bir şey yapmayı gerektirmez ve iyi uykunun sırrı; hiçbir şey yapmamayı öğrenmektir."

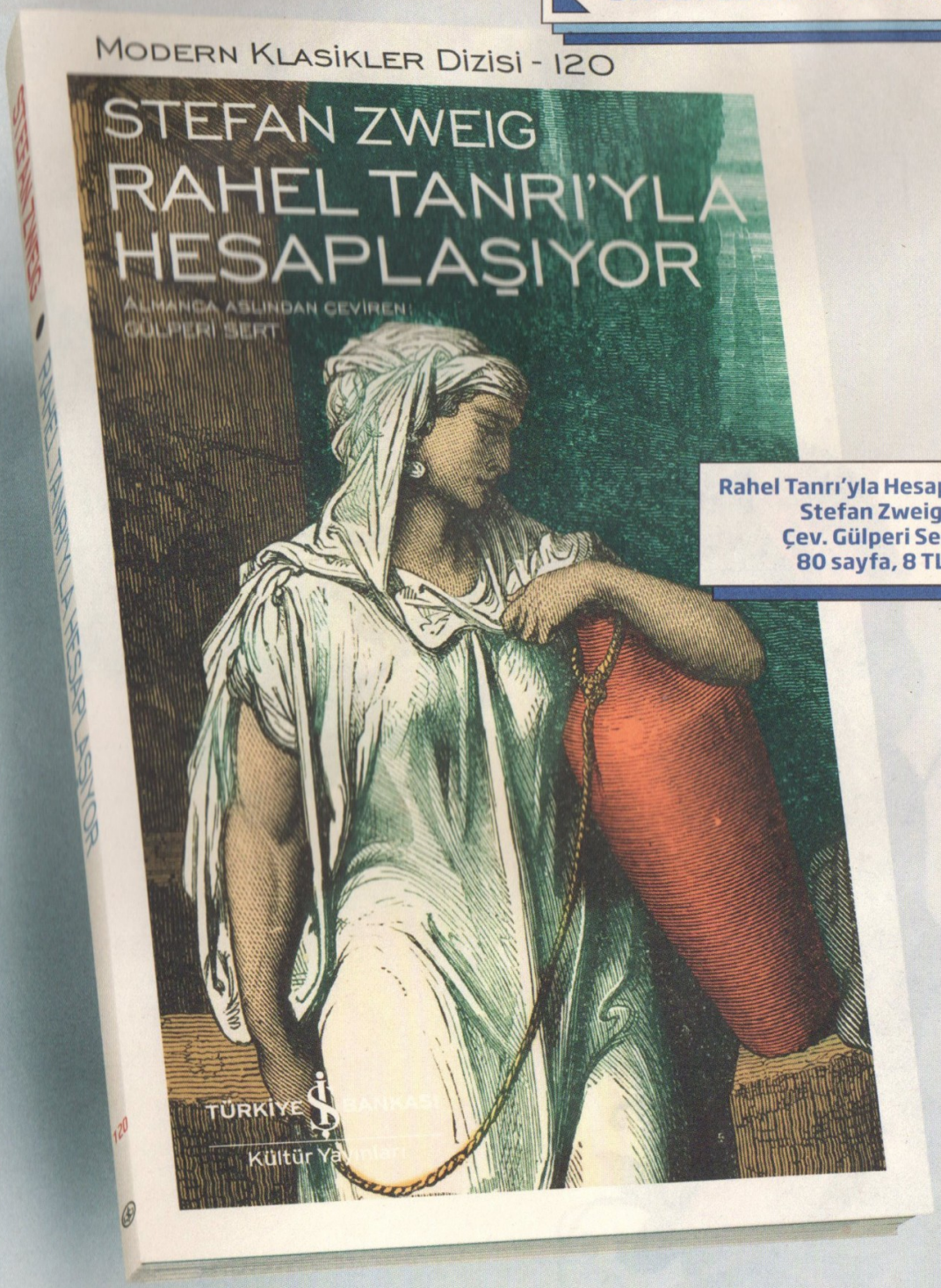

www.epsilonyayinevi.com
/epsilonyayinevi

Epsilon®

kitap365.com

İNSANLIĞI BARIŞA, HOŞGÖRÜYE VE MERHAMETE DAVET EDEN ÖYKÜLER...

Rahel Tanrı'yla Hesaplaşıyor
Stefan Zweig
Çev. Gülperi Sert
80 sayfa, 8 TL

Kitabevlerimiz: İstanbul - Kadıköy, T: (0216) 348 97 84 Eminönü - Müze, T: (0212) 511 13 37 Caddebostan, T: (0216) 386 65 62 Beşiktaş, T: (0212) 258 77 43 Bakırköy, T: (0212) 571 20 32 Nişantaşı, T: (0212) 234 80 71 Taksim, T: (0212) 238 08 37 • **Ankara** - Yenişehir, T: (0312) 430 33 66 Tunalı Hilmi, T: (0312) 324 10 73 Bahçelievler, T: (0312) 222 63 38 • **İzmir** - Karşıyaka, T: (0232) 364 71 42 Konak, T: (0232) 484 77 21 • **Diyarbakır** - Ofis, T: (0412) 228 42 16 • **Eskişehir** - Tepebaşı, T: (0222) 220 49 13 • **Konya** - Selçuklu, T: (0332) 351 16 07 • **Kayseri** - Melikgazi, T: (0352) 222 56 92 • **Manisa**, T: (0236) 231 69 24 • **Samsun** - Çiftlik, T: (0362) 233 38 30 • **Trabzon** - Merkez, T: (0462) 326 98 39

Kurucusu olduğumuz İş Bankası Kültür Yayınları yeni kitaplarla büyümeye devam ediyor.

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Türkiye'nin Bankası

Zülal Öztürk